

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

VALERIJA OBU

PROBLEMI HUMANITARNE INTERVENCIJE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

VALERIJA OBU

Mentor: redni profesor dr. Bojko Bučar

Somentor: asistent mag. Primož Šterbenc

PROBLEMI HUMANITARNE INTERVENCIJE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

KAZALO

SEZNAM KRATIC	IV
UVOD.....	1
1. OPREDELITEV TEMELJNIH KONCEPTOV IN POJMOV	3
1.1. NAČELO NEINTERVENCIJE	3
1.2. NAČELO NEUPORABE SILE	4
1.3. INTERVENCIJA.....	5
1.4. NOTRANJA PRISTOJNOST DRŽAVE	7
1.5. HUMANITARNA INTERVENCIJA	7
1.6. ZAŠČITA ČLOVEKOVIH PRAVIC KOT DEL MEDNARODNIH ZADEV	9
2. ZGODOVINSKI PREGLED NORMATIVNIH ASPEKTOV IN PRAKSE HUMANITARNE INTERVENCIJE	11
2.1. RAZVOJ PROBLEMATIKE HUMANITARNE INTERVENCIJE – POLOŽAJ PRED LETOM 1945.....	11
2.1.1. <i>Ideja humanitarne intervencije.....</i>	<i>11</i>
2.1.2. <i>Mednarodno pravo in humanitarna intervencija.....</i>	<i>13</i>
2.1.3. <i>Mednarodno pravo in humanitarna intervencija pred letom 1945</i>	<i>14</i>
2.1.3.1. Kolektivna intervencija Velike Britanije, Francije in Rusije v Grčiji 1827-30	15
2.1.3.2. Francoska intervencija v Siriji/ Libanonu 1860-61	17
2.1.3.3. Vmešavanje evropskih sil in ruska intervencija na Balkanu 1875-78	18
2.1.3.4. Vmešavanje evropskih sil v notranje zadeve Turčije 1903-08	19
2.1.4. <i>Obdobje med prvo in drugo svetovno vojno – Društvo narodov.....</i>	<i>21</i>
2.2. PROBLEMATIKA HUMANITARNE INTERVENCIJE V ČASU HLADNE VOJNE (1945-1989)	22
2.2.1. <i>Mednarodno pogodbeno pravo in humanitarna intervencija.....</i>	<i>23</i>

2.2.2. <i>Mednarodno običajno pravo in humanitarna intervencija v času hladne vojne (1945-1989)</i>	26
2.2.2.1. Intervencija Indije v Vzhodnem Pakistanu 1971	26
2.2.2.2. Intervencija Vietnama v Kambodži 1978-79	28
2.2.2.3. Intervencija Tanzanije v Ugandi 1978-79	30
2.2.2.4. Intervencija Francije v Centralnoafriški republiki 1979.....	31
2.2.2.5. Ocena položaja humanitarne intervencije po mednarodnem običajnem pravu v času hladne vojne.....	32
2.3. PROBLEMATIKA HUMANITARNE INTERVENCIJE V ČASU PO KONCU HLADNE VOJNE (1989-2001)	34
2.3.1. <i>Humanitarna intervencija z odobritvijo VS OZN</i>	35
2.3.1.1. Notranji konflikti in razvoj humanitarne intervencije z odobritvijo VS.....	35
2.3.1.2. Bosna in Hercegovina (BiH).....	36
2.3.1.3. Somalija	38
2.3.1.4. Ruanda	40
2.3.1.5. Vzhodni Timor.....	42
2.3.2. <i>Humanitarna intervencija brez odobritve VS OZN</i>	44
2.3.2.1. Humanitarna intervencija brez odobritve VS in mednarodno običajno pravo	45
2.3.2.2. Primeri humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN po letu 1990	46
2.3.2.2.1. Liberija.....	46
2.3.2.2.2. Irak	48
2.3.2.2.3. Kosovo	49
2.3.2.2.4. Ocena položaja humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN po mednarodnem običajnem pravu.....	52

3. PRAVNI, POLITIČNI IN MORALNI VIDIKI HUMANITARNE INTERVENCIJE	53
3.1. POLITIČNI IN MORALNI VIDIKI HUMANITARNE INTERVENCIJE.....	54
3.1.1. <i>Različni vidiki o ovirah za humanitarno intervencijo</i>	55
3.2. POLITIČNI IN PRAVNI VIDIKI HUMANITARNE INTERVENCIJE.....	57
3.2.1. <i>Argumenti legitimnosti humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN</i>	57

3.2.2. <i>Nevarnosti humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN</i>	58
3.3. MOŽNE REŠITVE PROBLEMA HUMANITARNE INTERVENCIJE BREZ ODOBRITEVS OZN	59
3.3.1. <i>Kriteriji humanitarne intervencije</i>	60
3.3.2. <i>Štiri možne strategije humanitarne intervencije</i>	61
4. ZAKLJUČEK	62
5. VIRI	65

SEZNAM KRATIC

BiH	Bosna in Hercegovina
DUPI	Danish Institute of International Affairs (Danski inštitut za mednarodne zadeve)
ECOWAS	Economic Community of West African States (Ekonomska skupnost zahodnoafriških držav)
GS	Generalna skupščina
ICC	International Criminal Court (Mednarodno kazensko sodišče)
ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty (Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost)
ICJ	International Court of Justice (Meddržavno sodišče)
ICRC	International Committee of the Red Cross (Mednarodni odbor rdečega križa)
IICK	The Independent International Commission on Kosovo (Neodvisna mednarodna komisija za Kosovo)
NATO	North Atlantic Treaty Organisation (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)
OAU	Organisation of African Unity (Organizacija afriške enotnosti)
OVK	Osvobodilna vojska Kosova
OZN	Organizacija združenih narodov
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
UL	Ustanovna listina
VS	Varnostni svet
ZDA	Združene države Amerike
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

UVOD

Od leta 1989, po razpadu bipolarne delitve sveta, so namesto grožnje globalnega spopada v ospredje stopili znotrajdržavni konflikti - posledice nekaterih so bile hude humanitarne krize in kršenje človekovih pravic, tudi v obliki genocida.

Mednarodna skupnost po koncu hladne vojne še ni uspela najti ustreznega odgovora na vprašanje, kako se odzivati na notranje konflikte, v katerih so hudo kršene človekove pravice. Organizacija združenih narodov (OZN) je nastala po drugi svetovni vojni, njena osnova pa temelji na reševanju oz. preprečevanju konfliktov med državami. Vendar pa se je po koncu hladne vojne začela lepo prilagajati primerom znotrajdržavnih konfliktov.

Odločitev, ali intervenirati v notranje konflikte, se po letu 1989 vse bolj povezuje z moralno nujno in humanitarnostjo. Ob tem pa prihaja do 'trka' dveh bistvenih skupkov načel, na katerih stoji obstoječa mednarodna skupnost: načel suverenosti ter neintervencije in neuporabe sile na eni strani, ter načel spoštovanja človekovih pravic oz. prepovedi hudih kršitev človekovih pravic na drugi strani.

Z diplomskim delom želim opozoriti na dileme problematike humanitarne intervencije, predstaviti njene omejitve ter s tem prispevati k njeni jasnejši podobi. Obravnavala bom stanje mednarodnega pogodbenega prava in mednarodnega običajnega prava v različnih časovnih obdobjih: pred letom 1945, od 1945-1989 in po letu 1989. Po letu 1989 je v zvezi s problematiko humanitarne intervencije bistveno ločiti relevantne primere tudi glede na to, ali je intervencijo odobril Varnostni svet (VS) OZN ali ne. Proučevala bom najbolj pogosto omenjane primere s strani različnih avtorjev. V posameznem časovnem obdobju bom za potrebe opredelitve stanja mednarodnega običajnega prava ugotavljala prakso držav in motive intervenientk ter *opinio juris*.

Osnovno teoretično izhodišče pričujočega diplomskega dela je, da se razvoj na področju problematike humanitarne intervencije izraža skozi mednarodno pogodbeno in mednarodno običajno pravo. Tako postavljam naslednjo hipotezo: ob spremembah v mednarodnih odnosih po koncu hladne vojne so se pojavile nove interpretacije VII. poglavja Ustanovne listine (UL) OZN, ki so pomembno vplivale na razvoj problematike humanitarne intervencije v smislu, da VS OZN lahko opredeli

hude kršitve človekovih pravic kot 'grožnja miru' ter na ta način dovoli uporabo sile, kljub temu pa se v mednarodnem pravu ni oblikovala pravica do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN.

Besedilo bom ob uvodu in zaključku razdelila na dva glavna dela: a) zgodovinski pregled normativnih aspektov in prakse humanitarne intervencije, in b) pravni, politični in moralni vidiki humanitarne intervencije. V prvem poglavju bodo opredeljeni temeljni koncepti in pojmi: načelo neintervencije v notranje zadeve držav, humanitarna intervencija in zaščita človekovih pravic. V drugem poglavju bom predstavila stanje mednarodnega prava v zvezi s humanitarno intervencijo skozi zgodovino, ob upoštevanju izbranih primerov pred, med in po koncu hladne vojne. V tretjem poglavju pa bom analizirala pravne, politične in moralne vidike humanitarne intervencije s poudarkom na razvoju le-te v času po letu 1989.

Pri raziskovanju bom uporabila in kombinirala več metod. Analizirala bom primarne in sekundarne vire, iz interpretacije le-teh pa izpeljala novo sintezo. Za celostno sliko bom uporabila zgodovinsko-razvojno analizo, s katero bom iskala tendence v razvoju humanitarne intervencije skozi obdobje od 19. do 21. stoletja. S primerjalnim raziskovanjem pa bom skušala ugotoviti stanje na področju mednarodnega prava v različnih časovnih obdobjih.

V diplomskem delu ne bom podrobno obravnavala posameznih primerov, ki bi lahko vsebovali elemente humanitarne intervencije. Pri raziskovanju se bom omejila na 'klasično' opredelitev humanitarne intervencije, po kateri države intervenirajo z oboroženo silo zaradi hudih kršitev človekovih pravic. Tako ne bom obravnavala intervencij za zaščito lastnih državljanov in lastnine v tujini. Izven mojega raziskovanja bodo tudi diplomatske akcije držav za spremembo situacije v državi, ki naj bi hudo kršila človekove pravice, in akcije humanitarne pomoči, ki jo izvajajo mednarodne nevladne organizacije. Prav tako ne bom obravnavala primerov, v katerih je VS OZN odobril uporabo sile po VII. poglavju UL zaradi kršitve demokracije – vojaškega udara proti demokratično izvoljeni vladi, četudi je VS to označil za grožnjo mednarodnemu miru in varnosti.

1. OPREDELITEV TEMELJNIH KONCEPTOV IN POJMOV

Humanitarna intervencija je še vedno sporna tema v mednarodnih odnosih. Politiki in strokovnjaki se ubadajo z vprašanjem, ali obstaja pravica do humanitarne intervencije. Po koncu hladne vojne se v mednarodnem pravu in mednarodni skupnosti vse bolj uveljavlja razumevanje, da se države ne morejo več sklicevati na načelo nevmešavanja v notranje zadeve v primerih, ko gre za resne kršitve človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava na njihovem ozemlju. Po mednarodnem pravu obstaja individualna kazenska odgovornost za genocid, vojne zločine in zločine proti človečnosti. Država je dolžna preganjati zločince; v nasprotnem primeru nastopi mednarodni pregon.¹

1.1. Načelo neintervencije

Načelo neintervencije je del mednarodnega prava in temelji na spoštovanju suverenosti držav. Generalna skupščina (GS) OZN je to večkrat potrdila: leta 1965 je sprejela Deklaracijo o nedopustnosti intervencije v notranje zadeve držav in o zaščiti njihove neodvisnosti in suverenosti,² leta 1970 pa je sledila še Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami, v skladu z UL OZN (Deklaracija sedmih načel).³ V UL OZN pa je načelo neintervencije OZN v notranje zadeve držav članic opredeljeno v členu 2/7, ki pravi:

Nobena določba te UL ne daje pravice OZN, da bi se vmešavala v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost države, in tudi ne nalaga članicam dolžnosti, da bi take zadeve izročale v reševanje po tej UL, vendar to načelo nikakor ne izključuje uporabe prisilnih ukrepov po VII. poglavju.

¹ Mednarodni pregon bo imel institucionalno podlago, ko bo začelo delovati Mednarodno kazensko sodišče (International Criminal Court).

² Res. GS 2131 (XX), 21.12.1965, (109:0:1).

³ Res. GS 2625 (XXV), 24.10.1974, sprejeta brez glasovanja

Zgodovina načela neintervencije se je začela z doktrino in prakso neintervencije, s katerima so skušali zmanjšati vojaško vmešavanje v zadeve drugih narodov. Vattel naj bi prvi definiral neintervencijo kot pravno načelo v 18. stoletju. Tudi ustava francoske republike iz leta 1793 je prepovedovala vmešavanje v zadeve drugih vlad, vendar pa je dovoljevala intervencijo v pomoč nekemu narodu, ki se bori za svobodo (Schröder 1997: 620). V 19. stoletju vlade načela neintervencije niso priznavale kot pravila mednarodnega prava. Sveta aliansa je poudarjala pravico do intervencije iz legitimnih razlogov. Pomembno vlogo v razvoju načela neintervencije je imela Monrojeva doktrina, v kateri je ameriška vlada leta 1823 poudarila, da bi intervencijo Svete alianse v zadeve zahodne poloble obravnavala kot grožnjo varnosti Združenih držav Amerike (ZDA). Omeniti je potrebno tudi pariško mirovno pogodbo iz leta 1856, ki je prepovedala vmešavanje pogodbenih držav v zadeve Osmanskega cesarstva. Pariška mirovna pogodba je prva označila načelo neintervencije z izrecno pravno prepovedjo intervaniranja. (Türk 1984: 197-198)

Na začetku 20. stoletja sta na načelo neintervencije vplivala tudi pakt Društva narodov in Briand-Kellogov pakt. Pakt Društva narodov iz 1919 je omejil pravico do vojne, intervencije pa ni niti prepovedoval niti dovoljeval. Med pomembnejšimi mednarodnimi akti pred drugo svetovno vojno, ki so bili namenjeni stabilizaciji mednarodnega reda in varnosti, je bil Briand-Kellogov pakt, podpisan leta 1928 v Parizu. Pakt je obsodil agresivno vojno in jo označil za mednarodni zločin, države podpisnice pa so se zavezale neuporabi grožnje oz. neuporabi sile. (Benko 1997: 198-199)

1.2. Načelo neuporabe sile

Prepoved uporabe sile je eno temeljnih pravil mednarodnega prava, katera so danes nepogrešljiva za miren soobstoj držav. Kot pravno načelo je prepoved uporabe sile zajeta v UL OZN v členu 2/4:

Vse članice naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti ozemeljski nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, ali pa ki bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji OZN.

Deklaracija sedmih načel je prepoved uporabe sile iz člena 2/4 UL OZN ponovno poudarila v prvem načelu.

Čeprav je UL OZN strožje in celoviteje opredelila prepoved sile kot nekdanji Pakt Društva narodov, nobeden od obeh aktov ne vključuje izrecne definicije agresije (Jogan 1997: 14). Leta 1974 je GS OZN z resolucijo 3314⁴ sprejela definicijo agresije, v kateri 1. člen določa, da je agresija “uporaba oborožene sile neke države proti suverenosti, ozemeljski celovitosti ali politični neodvisnosti druge države ali taka uporaba oborožene sile, ki je na katerikoli drug način nezdržljiva z UL OZN”. Jogan (1997: 16) meni, da je ta definicija kljub ‘resolucijski’ obliki okrepila mednarodno pravno ureditev z dokaj jasno opredelitvijo nevarnosti agresije: vojna v njeni najbolj nevarni obliki (agresija) je tako izločena iz pravnega okvira urejanja odnosov med državami.

1.3. Intervencija

Danilo Türk (1984: 18) je intervencijo definiral na naslednji način:

Intervencija je torej pojav v mednarodnih odnosih, katerega subjekt oz. akter je država (in to tako na pasivni kot aktivni strani), pojav, ki vsebuje uporabo vojaške sile ali političnega ali ekonomskega pritiska, katerega dejanski cilj je strateška ali kakšna druga politična ali gospodarska korist intervenienta in ki ogroža neodvisnost in suverenost žrtve intervencije. Za intervencijo so potrebni določeni družbeni pogoji v državah samih in v odnosih med njimi, celota teh pogojev pa sestavlja kontekst intervencije.

Türk (1984: 288-294) ločuje med tremi temeljnimi oblikami intervencije: vojaško, politično in ekonomsko. Vojaška intervencija je najbolj očitna in najbolj klasična oblika nasilnega vmešavanja v notranje ali zunanje zadeve držav. Politično intervencijo je v primerjavi z vojaško veliko težje opredeliti kot obliko intervencije. Večkrat se politični pritisk kaže kot diplomatsko vmešavanje v zadeve druge države. Še najbolj očitni znak političnega pritiska so grožnje z ekonomskimi ali vojaškimi

⁴ Res. GS 3314 (XXIX), 14.12.1974, sprejeta brez glasovanja.

sankcijami. Ekonomska intervencija pa se je najprej izražala v obliki kolonialnega izkoriščanja ali pa v obliki trgovskih odnosov.

Deklaracija o nedopustnosti intervencije in vmešavanja v notranje zadeve držav⁵ je opredelila nekatera dejanja, ki jih je moč razumeti kot politično intervencijo:

- uporaba ozemlja neke države zoper politično neodvisnost, narodno enotnost ali politično, ekonomsko in družbeno stabilnost druge države;
- dejanja, ki pomenijo poskus destabilizacije druge države ali katerihkoli njenih ustanov;
- sovražna propaganda, ki ima namen vmešavanja v notranje zadeve druge države;
- organiziranje, urjenje, financiranje in oboroževanje političnih in etničnih skupin, da bi povzročili nered in nemire v drugi državi;
- katerakoli oblika ekonomske, politične ali vojaške dejavnosti na ozemlju druge države brez soglasja te države.

Deklaracija sedmih načel v načelu neintervencije (1. in 2. odstavek) navaja:

Nobena država ali skupina držav nima pravice intervenirati, neposredno ali posredno, iz kakršnegakoli razloga, v notranje zadeve ali zunanje zadeve katerekoli druge države. Zato so oborožena intervencija in vse druge oblike vmešavanja ali nameravanega ogrožanja osebnosti države ali njenih političnih in ekonomskih ali kulturnih elementov kršitev mednarodnega prava.

Nobena država ne sme uporabljati ali spodbujati uporabe ekonomskih, političnih ali katerihkoli drugih ukrepov, da bi prisilila drugo državo in tako podredila izvajanje njenih suverenih pravic, ali si zagotovila kakršnekoli prednosti.

Klasična oblika intervencije je grožnja ali uporaba sile. Člen 2/4 UL OZN poziva članice, da se “vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti ozemeljski nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države...”. Vendar pa vse oblike vmešavanja ene države v zadeve druge države še ne pomenijo intervencije. Lauterpacht (1955/1957: 305) je intervencijo opredelil kot “diktatorsko vmešavanje države v notranje zadeve druge države, da bi ohranili ali spremenili dejansko stanje.” Nadaljeval pa je s tem, da je intervencija prepovedana po mednarodnem pravu in da lahko intervencija pomeni vmešavanje v notranje ali zunanje zadeve države. Vendar

⁵ Res. GS 36/103 (XXXVI), 9.12.1981, (120:22:6).

pa je opozoril, da za intervencijo ne gre šteti sredstev mirnega reševanja sporov, saj ta ne pomenijo diktatorskega vmešavanja.

1.4. Notranja pristojnost države

UL določa, da v primeru, ko je zadeva del notranje pristojnosti države, OZN ne sme posredovati, razen v primeru uporabe prisilnih ukrepov po VII. poglavju. Deklaracija sedmih načel pa v tretjem načelu, 5. odstavek določa: "Vsaka država ima neodtujljivo pravico, da si izbere svoj politični, ekonomski, socialni in kulturni sistem, brez vmešavanja v katerikoli obliki s strani druge države". Iz tega lahko sklepamo, da v notranjo pristojnost poleg ustavne ureditve spada še ekonomski, socialni in kulturni sistem.

Notranja pristojnost države ni absolutna – omejena je z mednarodnopravnimi obveznostmi. Ni nujno, da je država sama stranka neke pogodbe, obveznost lahko nastopi tudi, če pogodba ali njen del postane del norm mednarodnega običajnega prava.

Peter Malanczuk (1997/1999: 369) je opozoril, da v praksi OZN uporablja različne načine, da določi, ali zadeva spada v notranjo pristojnost države. Zadeva ne bo sodila v notranjo pristojnost, če bo kršila mednarodno pravo, če bo pomenila hudo kršitev človekovih pravic ali če bo del samoodločbe kolonije. Vendar pa na koncu politični dejavniki vplivajo na glasovanje držav, ki ni vedno dosledno. Kot pravi Ian Brownlie (1990/1995: 291), "...nobena zadeva ni nepreklicno del notranje pristojnosti...".

1.5. Humanitarna intervencija

Termin 'humanitarna intervencija' naj bi prvi uporabil Willian Edward Hall konec 19. stoletja, vendar pa so se že prej pojavljali izrazi, kot so: intervencija na podlagi človečnosti, intervencija v interesu človečnosti ali intervencija za odpravo grozljivih pogojev. (Chesterman 2001: 24)

Hugo Grotius je leta 1625 v svojem delu *De Jure Belli ac Pacis, Libri Tres* zapisal eno prvih opredelitev humanitarne intervencije, in sicer naj bi bila intervencija pravno

dopustna, če suveren s slabim ravnanjem krši človekove pravice prebivalstva (Hehir, po Garrett 1999: 25). Po mnenju Herscha Lauterpachta (Chesterman 2001: 15) gre za “prvo avtoritativno omembo načela humanitarne intervencije”.

Wheeler (1997: 397) je humanitarno intervencijo z uporabo sile opredelil kot vojaško intervencijo, ki krši načelo suverenosti in katere glavni namen je preprečiti človeško trpljenje znotraj meja neke države. Bhikhu Parekh pa je definiral humanitarno intervencijo kot akcije, ki jih vodijo predvsem čustva človečnosti, sočutja ali tovarištva. Ob tem je trdil, da dostava humanitarne pomoči ni humanitarna intervencija; le-ta je politična akcija za vzpostavitev stanja po volji ljudstva. (Wheeler 1997: 400-403)

Simon Chesterman (2001: 1) je navedel Iana Brownliea, ki je definiral humanitarno intervencijo kot grožnjo ali uporabo oborožene sile s strani države, bojujoče skupnosti ali mednarodne organizacije, da bi zaščitili človekove pravice. Chesterman (2001: 3) je postavil ločnico med humanitarno intervencijo in drugimi akcijami z domnevno pravno podlago in z morebitno humanitarno sestavino. Poleg samoobrambe in akcij VS OZN z uporabo sile spadajo v ta okvir še zaščita državljanov v tujini, pristanek prizadete države in odobritev po pogodbi. Humanitarne akcije brez uporabe ali grožnje s silo pa je imenoval “humanitarna pomoč”.

“Humanitarna intervencija v klasičnem smislu vključuje uporabo sile kot samopomoč ene države ali skupine držav, da bi zaščitile človekove pravice.” (Abiew 1999: 18). Verwey pa je definiral humanitarno intervencijo kot:

/g/rožnjo ali uporabo sile ene ali več držav izključno z namenom, da bi preprečile ali ustavile hude kršitve temeljnih človekovih pravic, še posebno pravice oseb do življenja, ne glede na njihovo nacionalnost; taka zaščitna akcija pa ne poteka niti z odobritvijo OZN niti z dovoljenjem legitimne vlade ciljne države. (Verwey, po Abiew 1999: 18)

Za operacionalno definicijo humanitarne intervencije, ki ji bom sledila v diplomskem delu, sem izbrala ‘klasični’ koncept, ki ga je navedel tudi DUPI⁶ (1999: 11), po katerem je humanitarna intervencija primer, ko države ali skupine držav z uporabo oborožene sile posredujejo v drugi državi brez dovoljenja legitimne vlade te

⁶ DUPI – Danski inštitut za mednarodne zadeve je na pobudo danske vlade leta 1999 izdelal poročilo o političnih in pravnih vidikih vprašanja, ali in v kakšnih okoliščinah se države lahko zatečejo k humanitarni intervenciji.

države, brez ali z odobritvijo VS OZN, izključno ali prevladujoče zato, da bi se zaščitilo prebivalstvo pred hudimi in množičnimi kršitvami človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava.

1.6. Zaščita človekovih pravic kot del mednarodnih zadev

Človekove pravice so bile pred drugo svetovno vojno del notranje pristojnosti držav, po letu 1945 pa so bile opredeljene kot univerzalne in neodtujljive.

Članice OZN že v preambuli UL OZN poudarjajo “vero v temeljne človekove pravice”, v členu 1/3 UL OZN pa se zavezujejo k spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi brez razlikovanja. V 55. členu UL OZN se članice ponovno zavzemajo za “splošno in dejansko spoštovanje človekovih pravic”, kar je nujen pogoj “za stabilnost in blaginjo, ki sta potrebni za mirne in prijateljske odnose med narodi”. Člen 56 UL OZN pa navaja: “Vse članice OZN se zavežejo delati skupaj in posamezno v sodelovanju z OZN, da se dosežejo cilji, navedeni v 55. členu.”

Po UL OZN so bili sprejeti še drugi pomembni dokumenti na področju zaščite človekovih pravic. Leta 1948 je GS OZN sprejela Splošno deklaracijo o človekovih pravicah,⁷ leta 1976 pa sta stopila v veljavo še dva pakta (sprejeta leta 1966), in sicer Pakt o državljanskih in političnih pravicah⁸ in Pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah;⁹ oba dokumenta dopolnjujeta pravice, ki so že predvidene v Splošni deklaraciji. Člen 2/1 Pakta o državljanskih in političnih pravicah vsem podpisnicam nalaga absolutno in neposredno dolžnost, da spoštujejo vse posameznike znotraj svojega ozemlja. Poleg teh dokumentov so bile v okviru OZN sprejete še številne deklaracije in konvencije, ki so se navezovale na genocid,¹⁰ status beguncev,¹¹ preprečevanje diskriminacije in zaščite manjšin,¹² promocijo pravic

⁷ Res. GS 217 A III, 10.12.1948.

⁸ Res. GS 2200 A (XXI), 16.12.1966, v veljavo stopi 3.1.1976.

⁹ Res. GS 2200 A (XXI), 16.12.1966, v veljavo stopi 23.3.1976.

¹⁰ Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, res. GS 260 A (III), 9.12.1948, v veljavo stopi 12.1.1951.

¹¹ Konvencija o statusu beguncev, res. GS 429 (V), 14.10.1950, v veljavo stopi 22.4.1954.

žensk,¹³ pravic otrok¹⁴ itd. Z zaščito človekovih pravic pa so se ukvarjale tudi regionalne organizacije. Med najbolj pomembne med drugim sodi Ameriška konvencija o človekovih pravicah.¹⁵ Preambula Dodatnega protokola k Ameriški konvenciji o človekovih pravicah razlaga, da “temeljne pravice človeka ne izhajajo iz državljanstva neke države”, iz česar izhaja, da mednarodne listine zgolj opredeljujejo človekove pravice, ki pa so nedeljive in človeku neodtujljive.

Leta 1993 je na Dunaju potekala Svetovna konferenca o človekovih pravicah, kjer so članice OZN soglasno sprejele sklepni dokument¹⁶ in z njim tudi 4. odstavek z navedbo, da je “spodbujanje in zaščita vseh človekovih pravic legitimno zadeva mednarodne skupnosti”. To pa ponovno potrjuje, da človekove pravice niso več izključno del notranje pristojnosti držav. Kot je napisal Abiew (1999: 90), “/v/ečje spoštovanje človekovih pravic pomeni večjo verjetnost, da bo mednarodna skupnost v primeru kršitev aktivna pri zaščiti teh pravic.”

Večina avtorjev se strinja, da hude kršitve človekovih pravic ne spadajo več v notranjo pristojnost držav, ne glede na člen 2/7 UL OZN, in se zadeve lahko loti ne le OZN, pač pa tudi mednarodne organizacije in bilateralni sporazumi držav.¹⁷

¹² Deklaracija o pravicah oseb, ki pripadajo nacionalnim ali etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam, res. GS 47/135, 18.12.1992; Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasnega razlikovanja, res. GS 2106 A (XX), 21.12.1965, v veljavo stopi 4.1.1969.

¹³ Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, res. GS 34/180, 18.12.1979, v veljavo stopi 3.9.1981.

¹⁴ Konvencija o pravicah otrok, res. GS 44/25, 20.11.1989, v veljavo stopi 2.9.1990.

¹⁵ Ameriška konvencija o človekovih pravicah, 1144 U.N.T.S. 123, v veljavo stopi 18.7.1978.

¹⁶ Dunajska deklaracija in akcijski program, GS A/CONF: 157/23, 1993.

¹⁷ Na primer: Degan 1997, DUPI 1999, Guicherd 1999, Malanczuk 1997.

2. ZGODOVINSKI PREGLED NORMATIVNIH ASPEKTOV IN PRAKSE HUMANITARNE INTERVENCIJE

2.1. Razvoj problematike humanitarne intervencije – položaj pred letom 1945

2.1.1. Ideja humanitarne intervencije

Hobbessijanska tradicija v zahodni politični misli je zavračala idejo, da je neka država odgovorna za blaginjo drugih držav. Po Hobbesu je edina dolžnost države oz. vlade, da ohranja notranji mir in varuje narod pred grožnjami drugih. Države živijo v okolju, kjer obstaja vojna vseh proti vsem, zato v državnih odnosih ni prostora za človekoljublje. (Forde, po Garrett 1999: 23-24)

V popolnem nasprotju z realistično tradicijo in Hobbesom je naravna šola prava, v kateri najdemo prve začetke ideje humanitarne intervencije. Do 19. stoletja je bila humanitarna intervencija osnovana na krščanskih prepričanjih in verskem konceptu dostojanstva človeka. Tomaž Akvinski je opozarjal na versko solidarnost, ki daje suverenu pravico, da posreduje v notranje zadeve države, ki zelo slabo ravna s svojim prebivalstvom (Green, po Abiew 1999: 33). S posvetnega vidika pa se je vprašanja, kdaj je humanitarna intervencija dovoljena, loteval "oče" mednarodnega prava Hugo Grotius.

Naravno pravo naj bi imelo v osnovi božanski izvor, vendar pa je Grotius razumel naravno pravo kot posledico dejstva, da se ljudje v družbi zavedajo nujnosti obstoja določenih pravil. Še posebno se je ukvarjal z idejo, ali je vojna za podanike drugih pravična, v primeru da se jih brani pred nasiljem s strani njihovega vladarja. Njegov zaključek je bil, da ima suveren pravico, da kaznuje nasilje, ki zadeva njih ali njihove podanike, pa tudi velike kršitve naravnega prava, ko gre za druge države in podanike (Hehir, po Garrett 1999: 25). Idejo so zagovarjali tudi drugi avtorji te šole, kot sta

Vittoria in Gentili. V osnovi je bila ideja neomejene pravice do uporabe sile povezana s 'pravo vero'.¹⁸

S političnimi spremembami v Evropi po podpisu Vestfalske pogodbe leta 1648 je začela nastajati nova filozofska šola- pozitivizem. Pozitivisti so zavračali Grotiusovo razumevanje vojne kot kazen. Doktrina je zagovarjala neintervencijo: suverenost in notranja pristojnost držav sta bili nedotakljivi. Hobbes je v svojem delu Leviatan (1651) zapisal, da naravna država sestoji iz vojne vseh proti vsem, kar lahko ureja le strog red pod vodstvom suverena (Verosta 1995: 762). Vattel je izhajal iz podobne osnove in zapisal, da so dolžnosti države do svojih podanikov del notranje pristojnosti in da nobena država nima pravice do vmešavanja (razen v obliki dobrih uslug). Vendar pa je Vattel podanikom priznaval pravico do upora tiranskemu suverenu: v takem primeru lahko druga država ob pozivu na pomoč pomaga zatiranim podanikom. (Chesterman 2001: 18)

Konec 18. stoletja je francoska revolucija v deklaraciji zapisala človekove in državljanske pravice, ki so jih v naslednjem stoletju v ustave vključili tudi v evropskih državah in v Ameriki. Vendar pa je Hans-Ulrich Scupin (1995: 768-769) opozoril, da zgodovina mednarodnega prava v 19. stoletju ni temeljila toliko na pravnih načelih, temveč bolj na pravu iz prakse držav. Značilnost tedanjih pisanj o mednarodnem pravu je bilo zmanjševanje abstraktnih razprav o načelih ter poudarjeno obravnavanje prakse držav, pri čemer se je poudarjalo, da je samo privolitev držav lahko vir mednarodnega prava.

Glavnina učenjakov se je osredotočala na filozofske, verske in ideološke temelje doktrine humanitarne intervencije. Kot je opazil Abiew (1999: 42-43), pa so pozabili opredeliti kriterije za izvajanje pravice do humanitarne intervencije. Abiew (*ibid.*) je iz del avtorjev z začetka 20. stoletja zbral naslednje kriterije:

- država, ki intervenira, ne sme imeti drugih motivov kot zgolj tistih humanitarne narave;
- če je le možno, se posreduje kolektivno;
- intervencija mora biti odgovor na situacije, kot so tiranija, hude okrutnosti in kršitve temeljnih človekovih pravic.

¹⁸ Grewe je trdil, da je Grotius, ko je govoril o humanitarni intervenciji, v resnici mislil na pravico do religiozne intervencije na podlagi naravnega prava za zaščito kristjanov. (Malanczuk 1997/1999: 19)

Naslednje podpoglavje se posveča mednarodnemu pravu. V razpravi pravnih strokovnjakov je glavno vprašanje, ali ima humanitarna intervencija pravno podlago. Za lažje razumevanje pravne razprave o humanitarni intervenciji je potrebno predstaviti vire mednarodnega prava.

2.1.2. Mednarodno pravo in humanitarna intervencija

Hedley Bull (1995: 122) je zapisal naslednjo definicijo: "Mednarodno pravo lahko razumemo kot skupek pravil, ki zavezujejo države in druge akterje v svetovni politiki v njihovih odnosih drug z drugim in ki imajo status prava." Andrassy (1995: 1) je podobno definiral mednarodno pravo kot skupek pravnih pravil, ki ureja odnose v mednarodni skupnosti med priznanimi subjekti.

38/1. člen Statuta Meddržavnega sodišča (ICJ) navaja vire mednarodnega prava:

Sodišče, katerega naloga je odločiti v skladu z mednarodnim pravom v sporih, ki se mu predložijo, naj uporablja:

- a) meddržavne dogovore, bodisi splošne bodisi posebne, s katerimi so postavljena pravila, ki jih države v sporu izrecno pripoznavajo;*
- b) mednarodni običaj kot dokaz običajne prakse, ki je sprejeta kot pravo;*
- c) običajna pravna načela, ki jih pripoznavajo civilizirani narodi;*
- d) sodne odločbe, s pridržkom določbe 59. člena, in nauk najbolj kvalificiranih pravnih strokovnjakov različnih narodov, kot pomožno sredstvo za ugotavljanje pravnih pravil.*

Viri mednarodnega prava niso rangirani po pomembnosti, je pa trend po drugi svetovni vojni povečal 'pomembnost' pogodb, ki so v določeni meri začele zamenjavati običajno pravo. Pogodbe predstavljajo osnovne (formalne) zapise, katerim so se zavezale države. Mednarodni običaj pomeni, da je večina držav s svojim obnašanjem pokazala, da sprejema določeno načelo za obvezujoče, čeprav ni formalno kodificirano s pogodbo. Običajna ali splošna pravna načela v določeni meri izhajajo iz skupnih osnov notranjih pravnih redov držav. Sodne odločbe in pravno učenje pa so morda najbolj 'neoprijemljiv' vir mednarodnega prava, saj lahko včasih

predstavljajo dokaz običajnega prava, spet drugič pa imajo le sekundarno vlogo. (Garrett 1999: 42)

Louis Henkin (1995: 27-29) je zapisal, da mednarodno pravo sestavljata dve bistveni komponenti – običaj in pogodba. “Pogodbeno pravo se *naredi*, običajno pravo pa se *doseže*.”¹⁹ Mednarodni običaj je pogosto definiran kot pravo, ki izvira iz splošne in dosledne prakse držav, pri kateri *opinio juris* kaže občutek držav, da prakso zahteva pravo in ne le vljudnost. Znotraj mednarodnega običajnega prava je Degan (1997: 143-144) ločil dva elementa: materialni element je praksa, ki je splošna ali skupna zgolj dvema mednarodnima subjektoma v njunih medsebojnih odnosih; psihološki element pa je *opinio juris sive necessitatis*, kar pomeni, da so akterji enotno, dosledno in dolgotrajno prakso sprejeli za pravo. Ian Brownlie (1990/1995: 4-11) pa je navedel štiri elemente mednarodnega običaja: trajanje; enotnost oz. doslednost prakse; splošnost prakse; in *opinio juris et necessitatis*.

Zagovorniki humanitarne intervencije iščejo pravno podlago v razlagi, da so take intervencije že dolgo sprejeta običajna praksa med državami, pa tudi številni učenjaki vse od Huga Grotiusa naprej jo opredeljujejo kot sprejemljivo akcijo. Nasprotniki humanitarne intervencije pa trdijo, da ni mednarodnopravne osnove in da so take akcije posebno prepovedane z mednarodnimi pravnimi normami; ob tem pa menijo tudi, da nikoli ni obstajala pravica do humanitarne intervencije po mednarodnem običajnem pravu. Zagovorniki humanitarne intervencije tako menijo, da so države večkrat intervenirale iz humanitarnih razlogov; nasprotniki pa menijo, da so taki primeri (če so sploh) redki. (Garrett 1999: 42-43)

2.1.3. Mednarodno pravo in humanitarna intervencija pred letom 1945

Običajno se “rojstvo” doktrine o humanitarni intervenciji povezuje s šolo naravnega prava. Grotius je s svojo doktrino “pravične vojne” trdil, da so vojne dovoljene na podlagi posebnih pravnih okoliščin. Njegova podpora humanitarni intervenciji je temeljila na legitimnem uporih zatiranja in tudi na dejstvu, da (vse do 20. stoletja, op. V.O.) uporaba sile ni bila prepovedana. Njegovim idejam so kasneje

sledili mnogi pomembni učenjaki in vse do konca 19. stoletja je imela pravica do humanitarne intervencije široko podporo v učenju. V času ravnotežja moči in evropskega koncerta je prišlo do mnogih intervencij oz. vmešavanj utemeljenih na humanitarni podlagi. (DUPI 1999: 11-12)

V prvi polovici 20. stoletja je velik del pravnih učenjakov zagovarjal pravico do humanitarne intervencije kot del mednarodnega običajnega prava (DUPI 1999: 79). Mnogi avtorji so zavračali idejo absolutne suverenosti držav. Borchard (Abiew 1999:41) je zapisal: "...kadar država pod posebnimi pogoji ne upošteva določenih pravic svojih državljanov, nad katerimi bi naj imela absolutno suverenost, so druge države ali skupine narodov po mednarodnem pravu upravičene do posredovanja na podlagi človečnosti." Oppenheimova izdaja *International law* (Lauterpacht 1955/1957: 312) pa je zavzela naslednje stališče:

Obstaja splošno soglasje, da lahko država v skladu s svojo ozemeljsko in personalno suverenostjo obravnava svoje državljane v skladu z lastno diskrecijo. Vendar obstaja pomemben korpus mišljenj in prakse v prid mnenju, da obstajajo meje te diskrecije in da je intervencija v interesu človečnosti pravno dopustna, če je država odgovorna za takšne krutosti in preganjanja svojih državljanov, da pomenijo zanikanje temeljnih človekovih pravic in šokirajo zavest človeštva.

Različni avtorji v okvir humanitarnih intervencij obdobja pred 1945 uvrščajo več ali manj podobne primere, skupno vsem pa je kolektivni značaj intervencij (z izjemo francoske intervencije v Siriji) in usmerjenost proti Turčiji. Posebno pozornost sem posvetila primerom, ki so jih izbrali na danskem inštitutu DUPI (1999: 79):

- kolektivna intervencija Velike Britanije, Francije in Rusije v Grčiji 1827-30;
- francoska intervencija v Siriji/ Libanonu 1860-61;
- vmešavanje evropskih sil in ruska intervencija na Balkanu 1875-78;
- vmešavanje evropskih sil v notranje zadeve Turčije 1903-08.

2.1.3.1. Kolektivna intervencija Velike Britanije, Francije in Rusije v Grčiji 1827-30

¹⁹ Henkin (1995: 27) je v angleškem originalu zapisal: "Treaty law is made; customary law results."

V letih 1821-22 se je v Evropi pojavilo vprašanje grške vstaje proti Turkom. Turki so izvršili pokol hiotskih Grkov, na odziv mednarodne skupnosti pa je turška vlada odgovorila, da sami najbolj vedo, kako ravnati z lastnimi podložniki. Leta 1825 se je Velika Britanija odločila, da bo priznala Grke in Turke za vojskujoči stranki, kar je pomenilo, da je štela grško vstajo za zakonito. Britanska pobuda je prisilila tudi druge evropske sile, da so se začele posvečati grškim zadevam. Leta 1826 sta Anglija in Rusija podpisali petrograjski protokol, sporazum o grškem vprašanju. Kasneje se jima je pridružila še Francija; in leta 1827 so tri držav sklenile koalicijo s podpisom londonske pogodbe (6. julij 1827) in proti Turčiji poslale svoje vojake. (Potemkin 1947a: 400-407)

Mnenja avtorjev glede te intervencije so deljena. Nobeden ni trdil, da gre za čisto humanitarno intervencijo, je pa turški pokol grških upornikov bistveno pripomogel k lažji odločitvi držav za intervencijo. Kot je navedel Türk (1984: 258), je “/p/omembno tudi to, da vlade držav intervenientk svoje akcije niso razložile izključno v smislu humanitarne intervencije, ampak z razlogom ‘pomiritve sprtih strani, z občutki človečnosti in z interesi miru v Evropi’.” Chesterman (2001: 29-30) je zapisal, da je londonska pogodba iz leta 1827 v preambuli navedla posebne podlage za utemeljitev njihove intervencije. Osnovno skrb naj bi povzročilo anarhično stanje, ki je oviralo trgovanje evropskih držav in spodbujalo piratstvo. Poleg tega naj bi Francija in Velika Britanija dobili tudi grški poziv, da posredujeta v konfliktu.

Literatura ta primer pogosto navaja kot enega prvih primerov humanitarne intervencije. Ta intervencija ima naslednje elemente operacionalne definicije humanitarne intervencije pričujočega diplomskega dela: a) obstoj množičnih kršitev človekovih pravic; b) uporaba sile tretje strani vsaj v določeni meri za zaščito ogroženega prebivalstva; in c) uporaba sile tretje strani je v nasprotju z željami legitimne oblasti in pomeni vmešavanje v notranje zadeve.

Spornost primera kot humanitarne intervencije se kaže v nejasnosti opravičevanja akcije in motivov treh sil. Same države intervenientke se niso izrecno sklicevale na humanitarne razloge, v akcijo pa jih je spodbudil tudi strah, da bi ena država posredovala unilateralno (Türk 1984: 258). Brownlie (Chesterman 2001: 30) je zavrnil opredelitev akcije treh sil za humanitarno intervencijo, saj se tudi takratne vlade niso sklicevale na takšno (pravno) utemeljitev. Do podobnega zaključka je prišel tudi Chesterman (2001: 32), ki je zapisal, da je bilo rusko sodelovanje kaj malo

povezano s humanitarnimi razlogi in je tudi zato ta akcija vprašljiv precedens za doktrino humanitarne intervencije.

Poseg Francije v Turčiji na ozemlju Sirije in Libanona, da bi zaustavili pokol maronitskih kristjanov, pa je najbolj pogosto navajan primer humanitarne intervencije v tem obdobju.

2.1.3.2. Francoska intervencija v Siriji/ Libanonu 1860-61

Po pariškem kongresu leta 1856 je izbruhnila nova kriza. Tokrat v turški Siriji in Libanonu, kjer je prišlo do krvavih spopadov med muslimani in kristjani-Maroniti. Leta 1860 so muslimani s pomočjo turških vojakov pobili več tisoč maronitskih kristjanov v Damasku, Bejrutu in drugih mestih. Francija je drugim evropskim silam takoj predlagala, da bi sklicali komisijo velikih držav in v Turčijo poslali oborožene sile. (Potemkin 1947a: 483-484)

Na konferenci v Parizu 31. julija 1860 so Anglija, Avstrija, Prusija, Rusija in Turčija pooblastile Francijo, da pod njihovim nadzorom intervenira na območje Sirije in Libanona. Čeprav je bila Turčija s podpisom pariškega protokola formalna stranka te intervencije, je bilo očitno, da je na to pristala, da bi se izognila še čemu hujšemu. (Abiew 1999: 50-51)

Pogany (1986: 187-190) je navedel, da so hude kršitve človekovih pravic na tem območju potekale v juniju in juliju 1860. Humanitarna skrb je nedvomno bila prisotna, vendar pa so se do avgusta, ko je Francija v Sirijo poslala 12.000 vojakov, nemiri oz. spopadi že umirili. Francija naj bi se odločila za posredovanje v glavnem zaradi ekonomskih razlogov in zaradi tradicionalno dobrih odnosov s prebivalstvom na tem območju.

Poseg Francije pod nadzorom velikih evropskih sil je morda prvi pravi primer humanitarne intervencije v 19. stoletju (saj je intervencijo sprožil pokol 11.000 kristjanov na tem območju).²⁰ Brownlie (Chesterman 2001: 33), ki je do drugih

²⁰ Pogany (1986: 184) je zapisal, da so muslimani v mesecu dni pobili 11.000 kristjanov, okrog 100.000 kristjanov pa je moralo zapustiti svoje domove. Garrett (1999: 10) pa je navedel druge podatke: pobitih bi naj bilo 6.000 kristjanov. Podobno je navedel tudi Türk (1984: 38): "... pokol več kot pet tisoč ljudi..."

primerov zelo kritičen, je ta primer navedel kot najverjetnejši, a izjemni primer humanitarne intervencije 19. stoletja.

Nedvomno gre za poseg v notranji konflikt z uporabo oborožene sile. Sporni pri navajanju akcije za humanitarno intervencijo so razlogi, na podlagi katerih je Francija intervenirala; le-ti namreč v osnovi niso bili humanitarni. Pomembno dejstvo je tudi, da je bil turški sultan podpisnik Pariškega protokola (Chesterman 2001: 32). Francosko intervencijo torej težko opredelimo kot nesporen primer humanitarne intervencije. Podobno je navedel Pogany (1986: 190) v zaključku svojega članka, kjer je podvomil o francoski intervenciji kot (prvem) primeru humanitarne intervencije, saj je turška oblast dala soglasje k namestitvi evropskih sil, katerih vojaki so lahko prosto ukrepali le v primerih ogrožanja časti francoske zastave oz. v samoobrambi.

Po letu 1861 je v obdobju do prve svetovne vojne prišlo še do dveh akcij z uporabo sile, ki so jih države intervenientke utemeljevale (med drugim) na humanitarni podlagi, del doktrine pa jih navaja kot primere humanitarnih intervencij.

2.1.3.3. Vmešavanje evropskih sil in ruska intervencija na Balkanu 1875-78

Leta 1875 se je pojavil nov pomemben problem mednarodne politike: začela se je vzhodna kriza, ki je trajala do leta 1878. Kriza je najprej izbruhnila v Bosni in Hercegovini (BiH) v obliki vstaje kmečkega prebivalstva proti turškemu zatiranju. V krizi sta imeli posebne interese Avstro-ogrski in Rusija. Avstro-ogrski vlada si je prizadevala za ozemeljsko celovitost Osmanskega cesarstva,²¹ Rusija pa je nasprotno podpirala slovansko narodno gibanje. Turška vlada pa je po drugi strani ob začetku vstaje v Hercegovini izjavila, da je to notranja turška zadeva. (Potemkin 1947b: 23-27)

Evropske sile so si prizadevale najti rešitev, a so jih od sporazuma ločili različni interesi na Balkanu. Leta 1876 so Turki zadušili novo vstajo, tokrat v Bolgariji, ko so v nekaj dneh pobili več tisoč ljudi. Koncert evropskih sil je zato skušal najti rešitev, kako na tem območju Osmanskega cesarstva zagotoviti enake pravice za kristjane, kot jih imajo muslimanski prebivalci. Turčija je nasprotovala vmešavanju, vendar pa so se

²¹ Avstro-ogrski si je za to prizadevala tudi zato, da bi preprečila osvoboditev slovanskih narodov.

evropske sile odločile, da imajo pravico intervenirati, če Turčija ne bo izpolnila pogojev. S pristankom Avstrije, Prusije, Francije in Italije je Rusija leta 1877 napovedala vojno Turčiji. (Abiew 1999: 51-52)

Vmešavanje evropskih sil v tem primeru predstavlja po besedah Garretta (1999: 10) “skoraj idealno paradigmo razmerja med praktičnimi in moralnimi vidiki, ki so bili prisotni v skoraj vseh primerih humanitarne intervencije”. Evropske sile so skušale izkoristiti šibkost Osmanskega cesarstva, druga drugi pa so želele preprečiti prevlado na tem območju. Po drugi strani pa so Turki v svojem imperiju zagrešili taka grozodejstva, da se je mednarodna skupnost morala odzvati.

Evropske sile so svoj del v rusko-turški vojni obrazložile s sklicevanjem na človečnost, Rusija pa tudi z versko in narodnostno sorodnostjo. Intervencija vključuje primarnost humanitarnih vzgibov, vendar pa so bili v ospredju mnogi drugi (politični) interesi držav. Tako sta Abiew (1999: 52) in Woolsey (Chesterman 2001: 27) navedla, da si je Rusija bolj želela polastiti ožin in Carigrada, kot pa pomagati zatiranemu prebivalstvu pod turško vlado. Glede na to bi bilo primer le težko opredeliti kot resnično humanitarno intervencijo.

Do naslednjega primera akcije z elementi humanitarne intervencije je prišlo v obdobju 1903-08, ko so se evropske velike sile vmešale v turške notranje zadeve zaradi zatiranja krščanskega makedonskega prebivalstva.

2.1.3.4. Vmešavanje evropskih sil v notranje zadeve Turčije 1903-08

Leta 1903 je prišlo do makedonske vstaje proti Turčiji; Turki so na to odgovorili z grozodejstvi. Avstro-ogrška in Rusija sta kot predstavnici evropskih velikih sil zahtevali od sultana ukrepe v korist krščanskega prebivalstva. Turčija je pristala na zahteve, vendar pa je kmalu prišlo do nove vstaje v Makedoniji, na katero so Turki odgovorili s ponovno silo. To je spodbudilo Srbijo, Bolgarijo in Grčijo, da so leta 1912 napovedale vojno Turčiji. Vojna se je končala leta 1913 s podpisom pogodbe v Londonu. (Abiew 1999: 53)

Zadnji primer intervencije ima prav tako elemente humanitarne intervencije, saj so ‘balkanski zavezniki’ stopili v vojno na podlagi humanitarne krize v Makedoniji, ki so jo zagrešili Turki. Vendar pa so tudi v tem primeru evropske države (spet)

izkoristile premoč nad nekdanjim imperijem. Türk (1984: 44) je zapisal: “Toda če so bili tam (na Balkanu, op. V.O.) v ospredju politični in humanitarni vidiki, so bili v nekaterih drugih delih (Osmanskega cesarstva, op. V.O.) v ospredju ekonomski in z njimi povezani politični interesi.”

Na podlagi navedenih primerov (praksa in *opinio juris*) ni mogoče reči, da je v tem obdobju obstajala pravica do humanitarne intervencije po mednarodnem običajnem pravu. V 19. stoletju so se države večkrat zatekle k opravičevanju intervencij s humanitarnimi razlogi, vendar pa so bili motivi držav zelo sporni.²² Malanczuk (DUPI 1999: 133) je zapisal, da kritičen pregled prakse držav v 19. stoletju ne kaže prepričljivo na nastanek splošne pravice do humanitarne intervencije. Beyerlin (DUPI 1999: 133) je prav tako navedel, da je sporno, kljub podpori večine avtorjev, da bi bila humanitarna intervencija v tistem času del mednarodnega običajnega prava. Podobno je navedel tudi Brownlie (DUPI 1999: 133), saj naj bi razen ene izjeme praksa držav ne ponujala nobenega pravega primera humanitarne intervencije v tem obdobju.

Vendarle pa je v obdobju pred prvo svetovno vojno veliko avtorjev zagovarjalo obstoj pravice do humanitarne intervencije, pri čemer so se večinoma sklicevali prav na omenjane primere.

²² V prvi polovici 20. stoletja se je zmanjšalo število intervencij iz (domnevno) humanitarnih razlogov, kar sovpada tudi s prizadevanji mednarodne skupnosti, da bi omejila/prepovedala uporabo sile v mednarodnih odnosih. (DUPI 1999: 79)

2.1.4. Obdobje med prvo in drugo svetovno vojno – Društvo narodov

Po prvi svetovni vojni se je načelo humanitarne intervencije nekako 'umaknilo na stran', saj v tem obdobju ne zasledimo prakse držav, ki bi vsebovala elemente humanitarne intervencije. Pakt Društva narodov, ki je zaznamoval to obdobje, ni niti prepovedoval niti eksplicitno dovoljeval humanitarne intervencije.

Pakt Društva narodov, kot del versajske mirovne pogodbe, je izražal stanje in politično vzdušje držav zmagovalk prve svetovne vojne. Države antante so želele ohraniti novo ureditev s sistemom mednarodnih pogodb in kolektivne varnosti. Tako je 'oče' novonastale organizacije W. Wilson verjel, da bodo ob katastrofalnih posledicah prve svetovne vojne in ob spoznanju o nedeljivosti miru zmožni preseči klasično politiko moči ter v skladu s skupnimi interesi zasnovati drugačen mednarodni red. Temeljna Wilsonova ideja je bila, da imajo vse države enak interes za mednarodni mir in varnost. Na tej postavki je bil grajen sistem kolektivne varnosti v okviru Društva narodov.²³ (Benko 1987: 94-95)

Med obveznostmi, ki jih je državam nalagal Pakt, velja pozornost tistim, ki so vsebovane v členih od 10 do 16. V bistvu gre za sistem omejevanja pravice do vojne (*jus ad bellum*), povezan z obveznimi predhodnimi postopki za reševanje sporov na miren način, kakor tudi za jamstva ozemeljske celovitosti in politične nedotakljivosti vseh članov Društva narodov. (Benko 1987: 95)

Sistem Društva narodov za ohranjanje miru sta določali dve glavni načeli: a) članice bodo spoštovale in branile ozemeljsko celovitost in politično neodvisnost drugih držav (člen 10), in b) vsaka vojna ali grožnja z vojno je zadeva celotnega Društva narodov (člen 11/1).

Najpomembnejši sklop ciljev Društva narodov je povezan z ohranjanjem miru in preprečevanjem vojn. Kar 10 od 26 členov pakta se ukvarja s sredstvi za doseg te ciljev. Čeprav vojna s paktom ni bila prepovedana, je bilo jasno, da naj bi jo preprečili z mirnim reševanjem sporov. Če bi nastal spor med članicami, naj bi ga te izročile ali v arbitražo ali v sodno reševanje ali v preiskavo Svetu Društva narodov in ne začele vojne, dokler ne bi pretekel trimesečni rok po sprejemu sklepa arbitraže ali sodišča

²³ Predpostavka, da imajo vse države enak interes za mednarodni mir in varnost, se je izkazala kot neutemeljena, ker ni upoštevala politične realnosti.

oz. potem, ko je bilo objavljeno poročilo Sveta (člen 12/1). Če bi katera od članic začela vojno v nasprotju z obveznostmi, ki jih je sprejela, bi bile druge države dolžne z njo nemudoma pretrgati sleherno trgovsko in finančno sodelovanje ter osebne stike (člen 16/1), svet Društva narodov pa bi moral posameznim vladam priporočiti, da pošljejo kontingent čet, da bi se uveljavilo spoštovanje obveznosti do Društva narodov (člen 16/3).

Določila pakta so bila kljub nekaterim nejasnostim in protislovljem napredek v razvoju mednarodnih odnosov in v opredelitvi norm za vedenje držav, kljub temu da vojna še ni bila absolutno prepovedana (Benko 1987: 96). Tudi Beyerlin (1995: 927) je mnenja, da je bilo humanitarno intervencijo zaradi sprejema Pakta Društva narodov in Pariškega sporazuma oz. Briand-Kellogovega pakta²⁴ vse težje opredeliti za pravno dopustno. Tako je sporno, če je bila humanitarna intervencija v tem obdobju jasno izoblikovana kot pravica po mednarodnem običajnem pravu.

2.2. Problematika humanitarne intervencije v času hladne vojne (1945-1989)

Na pogorišču druge svetovne vojne je iz izkušenj Društva narodov nastala nova organizacija OZN. Ohranjanje mednarodnega miru in varnosti je še vedno prvi in glavni cilj organizacije, vojna ni več instrument nacionalne politike, človekove pravice je treba spoštovati.

Za vodenje organizacije in njenih članic pri izpolnjevanju ciljev UL OZN predpisuje načela, ki so navedena v 2. členu. Prvo in temeljno načelo je suverena enakost držav (člen 2/1). To načelo je ključno za naravo organizacije in njen odnos do članic. UL poleg tega nalaga državam, da vse spore rešujejo po mirni poti (člen 2/3) in da se vzdržijo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti ozemeljski celovitosti in politični neodvisnosti katerekoli države, ali ki bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji OZN (člen 2/4). Poleg tega je dolžnost članic, da pomagajo OZN v vsaki akciji, ki bi jo ta izvajala v skladu z UL, in da ne bodo pomagale katerikoli

²⁴ Briand-Kellogov pakt je bil sprejet leta 1928; z njim so se države podpisnice odpovedale vojni kot sredstvu zunanje politike.

državi, proti kateri bi OZN izvajala preventivno ali prisilno akcijo (člen 2/5). Člen 2/7 UL pa določa, da se OZN ne sme vmešavati v notranje zadeve držav.

2.2.1. Mednarodno pogodbeno pravo in humanitarna intervencija

Kot temeljno kogentno pravilo sodobnega mednarodnega prava se v pravnih zapisih pojavlja člen 2/4 UL OZN. Leta 1928 sprejeti Briand-Kelloggov pakt je pomenil korak naprej od omejevanja pravice do vojne v Društvu narodov, vendar pa je šele OZN prepovedala uporabo sile, vojne v mednarodnih odnosih, kar je zapisano v členu 2/4 UL OZN.

Na splošno je uporaba sile prepovedana (prepovedana je celo grožnja s silo). Vendar pa moramo, kot je navedel Bruno Simma (1995: 111), prepoved uporabe sile iz člena 2/4 UL brati skupaj s členi 39, 51 in 53. Bruno Simma (1995: 119-121) je zapisal tri izjeme prepovedi uporabe sile:

- a) Ukrepi proti sovražni državi: Člen 2/4 UL naj ne bi veljal za odnose med državo članico OZN in nekdanjo državo sovražnico (člen 107 UL), člen 53/1 UL pa dovoljuje prisilne ukrepe proti taki sovražni državi brez odobritve VS OZN. Ta določila, ki so bila ostanek druge svetovne vojne, so zdaj 'zastarela', saj so sedaj vse nekdanje sovražne države članice OZN, poleg tega pa bi naj bilo določila po obeh členih možno uporabiti zgolj proti državam nečlanicam.
- b) Prisilni ukrepi VS OZN: Po členih 24 in 12 UL ima VS OZN primarno odgovornost za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti. Če VS OZN po členu 39 UL določi obstoj grožnje miru, kršitve miru ali agresivnega dejanja, lahko izbere ukrepe z uporabo oborožene sile (po členu 42 UL).
- c) Samoobramba: To je po mnenju avtorja najbolj pomembna, a hkrati kontroverzna, izjema člena 2/4 UL. O pravici do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada govori 51. člen UL.

Besedilo člena 2/4 UL ne prepoveduje samo vojne – "grožnjo ali uporabo sile proti ozemeljski celovitosti in politični neodvisnosti" - pač pa tudi uporabo sile, "ki bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji OZN". Člen 2/4 je tako potrebno razumeti kot splošno prepoved uporabe sile med državami brez izjem, razen navedenih v UL OZN.

Na to kažejo tudi pripravljalna dela (*travaux préparatoires*) k členu 2/4 in 2/7 ter odstavku preambule UL, ki kot primarni cilj navaja, '... da se oborožena sila ne bo uporabljala, razen če je to v splošnem interesu' (DUPI 1999: 81). Chesterman (2001: 49) je zapisal, da je bila dikcija 'proti ozemeljski celovitosti in politični neodvisnosti' dodana kasneje (kot amandma Avstralije) na željo mnogih majhnih držav, ki so želele poudariti zaščito ozemeljske celovitosti in politične neodvisnosti.

Malanczuk (1997/1999: 309) pa je vseeno videl slabost člena 2/4 UL OZN v terminologiji, ki dopušča možnost razlage, da je uporaba sile, npr. za zaščito človekovih pravic, dovoljena, saj ne krši "...ozemeljske nedotakljivosti ali politične neodvisnosti katerekoli države...". Zagovorniki humanitarne intervencije trdijo, da v členu 2/4 UL ne gre za absolutno prepoved sile, kajti silo je mogoče uporabiti, ne da bi ogrozili ozemeljsko celovitost ali politično neodvisnost države. D'Amato (Abiew 1999: 95) je navedel, da humanitarna intervencija, ki izpolnjuje pogoje in omejitve po mednarodnem pravu, ne krši ozemeljske celovitosti ali politične neodvisnosti ciljne države. Ker naj bi humanitarna intervencija ne ogrožala suverenosti, ozemeljske celovitosti ali politične neodvisnosti države, naj bi tako ne spadala v okvir norme o prepovedi sile po členu 2/4 UL. Temu pogledu pa je nasprotoval Akehurst (Abiew 1999: 94), ki je zapisal: "Vsaka humanitarna intervencija, četudi omejena, predstavlja začasno kršitev (podčrtala V.O.) politične neodvisnosti in ozemeljske celovitosti ciljne države, če je izpeljana proti volji ciljne države."

Eden od argumentov, da humanitarna intervencija ni v nasprotju s členom 2/4 UL, je tudi ta, da ni 'nezdružljiva s cilji OZN', saj se ujema z enim temeljnih ciljev OZN – razvijanje in spodbujanje spoštovanja človekovih pravic po členu 1/3 UL (Reisman in McDougal, po DUPI 1999: 82). Podobno je navedel tudi Fernando Tesón (Chesterman 2001: 52), ki je zadnji del besedila člena 2/4 uporabil kot enega od argumentov za utemeljevanje pravice do humanitarne intervencije. Mogoča pravna podlaga za humanitarno intervencijo naj bi tako bila v UL zajeta v preambuli, 3. cilju OZN pa tudi v členih 55 in 56.²⁵

²⁵ Člen 55 UL pravi: "Da bi se ustvarili pogoji za stalnost in blaginjo, ki sta potrebni za mirne in prijateljske odnose med narodi, sloneče na spoštovanju načela enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe, naj se OZN zavzame za: a) zvišanje življenjske ravni, polno zaposlitev ter pogoje za ekonomski in socialni napredek in razvoj, b) urejanje mednarodnih ekonomskih, socialnih, zdravstvenih in sorodnih problemov ter mednarodno sodelovanje na kulturnem in prosvetnem

Zagovorniki humanitarne intervencije so skušali najti tudi druge pravne podlage, ki bi humanitarno intervencijo dovoljevale v ekstremnih primerih kot so “represalije” ali “nujnost”.²⁶ Türk (1984: 286-288) je represalije opredelil kot ukrepe države, da bi odvrnila drugo državo od nadaljevanja protipravnih dejanj. Sodobno mednarodno pravo načeloma ne prepoveduje represalij v času miru, če države ne uporabijo oborožene sile. Tako je Türk ugotovil, da “je oborožena samopomoč prepovedana, neoborožena samopomoč (podčrtala V.O.) v obliki represalij pa utegne pomeniti sredstvo, s katerim si država zagotovi suverenost, kadar je izpostavljena kršitvam mednarodnega prava, vključno z raznimi oblikami nevojaške intervencije, in ko reševanje spora ali kolektivna akcija mednarodne skupnosti nista mogoča”. Vendar koncept represalij ne more biti ustrezna podlaga za humanitarno intervencijo brez odobritve VS, saj po mednarodnem pravu represalije ne smejo vključevati uporabe sile.

Druga podlaga, ki bi lahko bila ustrežnejša kot represalije, je “nujnost”. Koncept “nujnosti” razlaga, da država lahko uporabi silo, da bi zaščitila svoje bistvene interese pred očitno nevarnostjo, a pri tem ne sme resno ogroziti bistvenih interesov države, proti kateri uporabi silo (DUPI 1999: 85-86). Tudi stanje nujnosti ne more zadovoljivo pravno utemeljiti humanitarne intervencije brez odobritve VS. Države, ki intervenirajo v humanitarno krizo druge države, namreč ne morejo dokazati, da so njihovi bistveni nacionalni interesi ogroženi, poleg tega pa z intervencijo resno ogrožajo bistvene interese ciljne države (kršijo ozemeljsko celovitost te države). Chesterman (2001: 214) je navedel sodbo ICJ v primeru *Gabcikovo-Nagymaros* (1997), ko je ICJ ponovno potrdil:

Stanje nujnosti mora sprožiti ‘bistven interes’ države, ki je začela z dejanjem v nasprotju z njenimi mednarodnimi obveznostmi; ta interes mora ogroziti ‘huda in neizbežna nevarnost’; izzvano dejanje mora biti ‘edini ukrep’, mogoč za ohranitev tega interesa; to dejanje ne sme ‘resno oškodovati bistvenega interesa’ države,

področju, in c) splošno in dejansko spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero.”

Člen 56 UL pravi: “Vsi člani Organizacije se zavežejo delati skupaj in posamezno v sodelovanju z Organizacijo, da se dosežejo cilji, navedeni v 55. členu.”

²⁶ V angleškem originalu govorijo o “state of necessity”.

proti kateri je naperjeno; in država, ki je začela z dejanjem, ne sme 'prispevati k pojavi stanja nujnosti'.

Člen 2/4 UL pomeni splošno prepoved uporabe sile in tako prepoveduje tudi humanitarno intervencijo brez odobritve VS OZN. Čeprav snovalci UL niso zavzeli posebnega stališča o humanitarni intervenciji, je mogoče sklepati, da kljub morebitnemu obstoju pravice do humanitarne intervencije po mednarodnem običajnem pravu pred letom 1945 ta pravica po sprejemu UL OZN ni preživela. (DUPI 1999: 81)

2.2.2. Mednarodno običajno pravo in humanitarna intervencija v času hladne vojne (1945-1989)

Po letu 1945 je prišlo do mnogih primerov, ko je država intervenirala v drugi državi z uporabo sile. Večine teh intervencij ne moremo opredeliti za humanitarne - običajno je bil v ospredju politični interes. So pa obstajale tudi nekatere oborožene akcije, ki so vsebovale elemente humanitarne intervencije. Gre za naslednje pogosto navajane primere: intervencija Indije v Vzhodnem Pakistanu 1971, intervencija Vietnama v Kambodži 1978-79, intervencija Tanzanije v Ugandi 1978-79 in intervencija Francije v Centralnoafriški republiki 1979.

V času hladne vojne je vprašljivo, če je sploh obstajal kakšen kredibilen primer humanitarne intervencije, saj so vsi primeri glede na *opinio juris* sporni.

2.2.2.1. Intervencija Indije v Vzhodnem Pakistanu 1971

Intervencija Indije v Vzhodnem Pakistanu predstavlja enega najbolj pogosto navajanih primerov z elementi humanitarne intervencije po letu 1945.

Na splošnih volitvah novembra-decembra 1970 je v Vzhodnem Pakistanu prepričljivo zmagala stranka Awami, ki se je zavzemala za avtonomijo. Predsednik Yahya Khan je to razumel kot grožnjo ozemeljski celovitosti Pakistana, zato je za nedoločen čas prestavil sklic parlamenta. Kmalu so postali vse glasnejši pozivi k

neodvisnosti, ki jo je zmagovita stranka Awami razglasila 23. marca 1971. Dva dni kasneje pa se je začela vojaška akcija pakistanske armade. (Chesterman 2001: 72)

Mednarodna komisija pravnikov (Chesterman 2001: 72) je zabeležila hude kršitve človekovih pravic: pobijanje civilistov; poskus iztrebljanja ali izгона hindujske populacije iz države; aretacije, mučenje in pobijanje aktivistov stranke Awami in drugih predstavnikov Bengalcev; posilstva žensk; uničevanje vasi in mest; plenjenje lastnine. Ocenila je, da je bilo v devetih mesecih pobitih vsaj milijon ljudi, skoraj deset milijonov ljudi pa je prebегnilo v Indijo.

Zaradi krize so se novembra istega leta poslabšali odnosi med Indijo in Pakistanom. Decembra so Pakistanci izvedli napad na indijska letališča, Indija pa je to razumela kot vojno napoved in poslala vojsko v Zahodni in Vzhodni Pakistan. Slednjega je Indija priznala kot neodvisno državo Bangladeš. (Chesterman 2001: 72)

Generalni sekretar OZN je izrazil globoko zaskrbljenost nad možnimi posledicami položaja, ne samo v humanitarnem smislu pač pa tudi kot potencialno grožnjo miru in varnosti (Yearbook of the UN 1971: 144). Predstavnik Indije je v pismu generalnemu sekretarju OZN izjavil, da Indija ne razdira Pakistana, pač pa ta to počne kar sam; s čimer ustvarja tudi agresijo nad Indijo. Pakistanci naj bi s svojim barbarstvom namenoma sprožili val več kot desetih milijonov beguncev. To naj bi bil nedvomno znak agresije, ki naj bi Indijo privedel do nevzdržnih socialnih, finančnih in administrativnih pritiskov. (Yearbook of the UN 1971: 147)

Danilo Türk (1984: 267) je navedel, da bi naj bil humanitarni vidik v tem primeru najizrazitejši zaradi barbarstva pakistanskih oblasti nad Bengalci. Podobno je zapisal tudi Chesterman (2001: 73), da naj bi predstavnik Indije pred VS OZN izjavil, da ima Indija najčistejše namene: rešiti prebivalstvo Vzhodnega Pakistana pred trpljenjem. Ob tem pa je predstavnik Indije poudaril tudi, da mora Indija zaščititi lastno nacionalno varnost in suverenost. Podobno sta navedla tudi Franck in Rodley (1973: 275), saj naj bi v letu 1971 predstavniki Indije in Vzhodnega Pakistana nenehno opozarjali, da Pakistan krši minimalne standarde človekovih pravic v Vzhodnem Pakistanu, da pobija in zapira številne prebivalce, da povzroča množični beg ljudi v Indijo in da zanika pravico bengalskega naroda do samoodločbe.

Indijsko intervencijo je podprla Sovjetska zveza, pa tudi druge države vzhodnega bloka so svojo podporo utemeljevale na hudih kršitvah človekovih pravic, ki jih je zagrešil Pakistan. Med državami, ki so na intervencijo reagirale negativno, so bile

Pakistan, Kitajska in ZDA. Indijo so obtožili, da se ni imela pravice vmešati v pakistansko ravnanje z lastnim prebivalstvom. V GS OZN je večina držav zadevo opredelila za notranjo pristojnost Pakistana in pozvala Indijo k spoštovanju suverenosti in ozemeljske celovitosti Pakistana. (Yearbook of the UN 1971: 147-152)

Pravni strokovnjaki, ki so zagovarjali indijsko intervencijo, so v mnogih razpravah skušali razložiti akcijo na več načinov. Eden od razlogov bi naj bila samoobramba Indije pred Pakistanom, ki je prvi začel z zračnim napadom. Drugi razlog pa naj bi bil humanitarne narave. Indija naj bi pomagala narodu, ki se je bojeval za pravico do samoodločbe (del kolektivnih človekovih pravic), hkrati pa naj bi prekinila nasilje oz. genocid. Naslednja možna podlaga za intervencijo pa naj bi bila nesposobnost OZN, ki se ni odzvala na situacijo, ko je prišlo do masakrov.

Dejstvo, da OZN ni obsodila intervencije Indije, bi lahko razumeli kot priznanje pravice do humanitarne intervencije. Glede na izjemne okoliščine v Vzhodnem Pakistanu sodi ta primer med dejanja, ki 'šokirajo zavest človeštva' in zaradi tega terjajo intervencijo za razrešitev položaja. Kljub v osnovi lastnim interesom Indije bi naj ta intervencija na koncu vendarle zaščitila človekove pravice in kot taka ni bila obsojena v VS OZN (Abiew 1999: 116-120). Temu pogledu pa je nasprotoval Chesterman (2001: 75): "Tudi če kdo priznava, da indijska intervencija tvori prakso držav kot del nastajanja mednarodnega običajnega prava, pa pri tem obstaja malo dokazov o *opinio juris*."

Intervencijo Indije v Vzhodni Pakistan je le malo avtorjev utemeljevalo na humanitarni podlagi. Le težko bi bilo reči, da se je Indija sklicevala predvsem na humanitarne razloge. V tem primeru so bili ospredju mnogi drugi interesi. Indija se je med drugim sklicevala tudi na nujnost zaščite lastne varnosti in suverenosti oz. na samoobrambo pred Pakistanom. Zaradi tega akcije ni mogoče opredeliti kot humanitarno intervencijo. Morda tudi zato, ker je nanjo verjetno precej vplival tudi predhodni spor med Indijo in Pakistanom glede pokrajine Jammu in Kašmir.

2.2.2.2. Intervencija Vietnama v Kambodži 1978-79

Z nastopom režima Rdečih Kmerov 1975 so se v Kambodži začele dogajati hude kršitve človekovih pravic, ki so v treh letih povzročile smrt skoraj tretjine vsega

prebivalstva. Po občasnih spopadih na meji med Kambodžo in Vietnamom, so decembra 1978 vietnamske čete vkorakale v Kambodžo in v naslednjih mesecih prevzele nadzor nad večino ozemlja. Na zasedanju VS OZN januarja 1979 je vietnamski predstavnik trdil, da je potrebno pri konfliktu razlikovati med spopadi na meji in med revolucionarnim bojem kamboškega prebivalstva. V prvem delu konflikta se je Vietnam skliceval na pravico do samoobrambe, v drugem delu pa je priznal nov režim kot edine predstavnike Kambodže. Tako se torej ni skliceval na pravico do humanitarne intervencije. (Chesterman 2001: 80)

Mednarodna skupnost se je na grozote režima Rdečih Kmerov odzvala 'mlačno': sicer je izrazila svoje ogorčenje nad grozotami, vendar pa ni sprejela nobenih ukrepov. V VS OZN je Vietnam dobil podporo vzhodnega bloka držav s Sovjetsko zvezo na čelu. Druge države so akcijo obsodile, saj so trdile, da je Vietnam kršil politično in ozemeljsko suverenost Kambodže. Francija, Norveška, Portugalska in Velika Britanija so sicer nasprotovale kršitvam človekovih pravic, ki jih je zagrešil režim Rdečih Kmerov, vendar pa so poudarile, da to ne more upravičiti intervencije druge države. Podobno je navedel predstavnik ZDA: obmejni spori in kršitve človekovih pravic ne dajejo pravice neki državi, da bi drugi vsilila vlado. VS OZN na situacijo ni mogel ustrezno reagirati tudi zaradi veta Sovjetske zveze, ki je blokirala sprejem resolucije. (Yearbook of the UN 1979: 273-275)

Zato pa se je s tem primerom več ukvarjala GS OZN, ki je 19. septembra 1979 potrdila delegata režima Rdečih Kmerov. Ko je kasneje istega leta GS obravnavala konflikt v Kambodži, ni podprla pomoči kamboškemu prebivalstvu pri uresničevanju pravice do samoodločbe. Nasprotno, sprejela je resolucijo 34/22, ki je pozivala k umiku tujih sil iz Kambodže in h koncu tujega vmešavanja v notranje zadeve držav jugovzhodne Azije. (Yearbook of the UN 1979: 290-294)

Abiew (1999: 130-131) je navedel, da naj bi bila temelj vietnamske intervencije samoobramba, vendar pa naj bi bilo intervencijo možno utemeljiti na humanitarni podlagi zaradi množičnih okrutnosti. Režim Pol Pota naj bi namreč pobil četrtno ali celo tretjino kamboškega prebivalstva, zato naj bi izgubil pravico do vladanja temu prebivalstvu. Nasprotno je trdil Bazylar (Abiew 1999: 131): intervencije kljub odstranitvi enega najbolj okrutnih režimov v tem obdobju ni mogoče opredeliti na humanitarni podlagi, saj naj bi Vietnam imel druge motive. Podobno je navedel tudi

Leifer (Abiew 1999: 131), po katerem bi naj vietnamsko intervencijo (med drugim, op. V.O.) vodile strateške prioritete.

Abiew (1999: 131) je zapisal, da bi lahko bila ta intervencija zaradi obsega kršitev človekovih pravic popoln kandidat za humanitarno intervencijo. Wolf (Abiew 1999: 131) je menil, da negativna reakcija mednarodne skupnosti na to intervencijo še ne pomeni zanikanja pravice do humanitarne intervencije, saj naj bi na mnenje za in proti tej intervenciji vplivalo rivalstvo hladne vojne. Chesterman (2001: 81) pa je opozoril na problem *opinia juris* pri utemeljevanju akcije za humanitarno intervencijo, saj niti država intervenientka niti (redke) države podpornice niso izrazile ničesar, kar bi spominjalo na prepričanje o obstoju pravice do humanitarne intervencije.

V primeru Kambodže je prišlo do hudih kršitev človekovih pravic, vendar pa je mednarodna skupnost na položaj reagirala nezadostno – predvsem zaradi merjenja moči obeh ideoloških blokov. Intervencija Vietnam v Kambodži je imela humanitarne elemente, vendar pa bi jo le težko opredelili kot humanitarno intervencijo, saj so odstavili kamboško vlado in postavili marionetni režim. Poleg tega ni imela zadostne podpore drugih držav, sporen pa je bil tudi obstoj *opinia juris*.

2.2.2.3. Intervencija Tanzanije v Ugandi 1978-79

Oktobra 1978 je Uganda okupirala dele Tanzanije. Idi Amin, ugandski voditelj, se je skliceval na samoobrambo kot odgovor na tanzanijsko podporo ugandskim oporečnikom. Kmalu potem je ozemlje Kagere razglasil za ugandsko. Tanzanija je to razglasila za vojno napoved in po krajšem in neuspešnem pogajanju poslala svoje čete v Ugando, kjer so se povezali z nasprotniki Aminovega režima in le-tega odstavili aprila 1979. (Chesterman 2001: 77)

Hude kršitve človekovih pravic režima Idi Amina v Ugandi so po ocenah Amnesty International povzročile 300.000 smrtnih primerov. Kljub temu pa se mednarodna skupnost ni odločila za posredovanje. Tanzanija, kot država intervenientka, se ni sklicevala na humanitarne motive, temveč na samoobrambo po členu 51 UL OZN. Mednarodna skupnost je 'medlo' obsodila akcijo Tanzanije, nova vlada v Ugandi (vzpostavljena s pomočjo Tanzanije, op. V.O.) pa je hitro dobila priznanje in finančno podporo številnih tujih držav (Wheeler 1997: 398-399). Ronzitti (Chesterman 2001:

78-79) je navedel razlago tanzanijskega predsednika Nyerereja o dveh vojnah: prva vojna kot samoobramba Tanzanije in druga kot borba ugandskih oporečnikov Aminovega režima. Večina držav je Tanzaniji priznala pravico do samoobrambe (ustrezala jim je tudi odprava Aminovega režima, op. V.O.). Podobno kot pri vietnamski je imela tudi tanzanijska intervencija le delno humanitarne razloge. (Chesterman 2001: 81)

Težko bi bilo sklepati, da bi bila intervencija Tanzanije lahko opredeljena kot humanitarna intervencija, sicer pa tudi *opinio juris* tega ne potrjuje. Mednarodna skupnost akcije praktično ni kritizirala, na njeno nezanimanje pa kažejo tudi skromni zapisi v letnem poročilu OZN. Vendar pa to še ne pomeni, da ta primer ni sporen z vidika koncepta humanitarne intervencije.

2.2.2.4. Intervencija Francije v Centralnoafriški republiki 1979

Naslednji od možnih primerov humanitarne intervencije v času hladne vojne se je zgodil leta 1979, ko je Francija intervenirala v Centralnoafriški republiki, da bi odstavila krvavi režim voditelja Jean-Bedel Bokasse. Bokassa je zagrešil mnoge okrutnosti nad svojim prebivalstvom, Francija pa se je predvsem odzvala na pokol študentov januarja 1979. Ko je bil Bokassa v tujini, so francoske enote v noči na 21. september 1979 brez odpora vkorakale v državo in odstavile vladajoči režim ter postavile novega predsednika Davida Dacka. (Chesterman 2001: 82; DUPI 1999: 89)

Francija kot ena od velikih sil pri svoji akciji v Centralnoafriški republiki ni naletela na kakšno pravo nasprotovanje v VS OZN. Pariz je dolga leta finančno podpiral režim, ko pa je Amnesty International leta 1979 objavil poročilo o mučenju in ubijanju šolarjev, je prekinil finančno pomoč in vzpostavil novo vlado. Vprašanje je, ali je lahko taka akcija, ki je povzročila zamenjavo oblasti, sploh označena za humanitarne intervencije. Redki avtorji, ki navajajo ta primer, med njimi Fernando Tesón in Sean Murphy, pa vidijo v francoski intervenciji idealen primer humanitarne intervencije. (Chesterman 2001: 81-82)

Kot pri drugih navajanih primerih z elementi humanitarne intervencije iz časa hladne vojne so pri intervenciji Francije politični interesi prav tako imeli pomembno vlogo. Tudi če so bili prisotni nekateri humanitarni razlogi za intervencijo, pa se je

težko izogniti oceni, da je bila akcija v francoskem nacionalnem interesu. Posledično akcije ni mogoče opredeliti za humanitarne intervencije.

2.2.2.5. Ocena položaja humanitarne intervencije po mednarodnem običajnem pravu v času hladne vojne

Države se v navedenih primerih iz obdobja hladne vojne, čeprav bi bilo to upravičeno, niso sklicevale (zgolj) na humanitarne razloge. Vprašanje je, ali sta v tem obdobju obstajala praksa in *opinio juris*, ki bi lahko oblikovala pravico do humanitarne intervencije po mednarodnem običajnem pravu.

Abiew (1999: 133) je menil, da analiza prakse držav v tem obdobju kaže na obstoj načela humanitarne intervencije v primerih hudih kršitev človekovih pravic. Primeri prakse držav (ki so predstavljeni v tem poglavju diplomskega dela, op. V.O.) po njegovem mnenju kažejo, da države verjamejo v obstoj pravice do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN, ki bi naj bila možna, ali po UL OZN ali po mednarodnem običajnem pravu.

Opinio juris naj bi izhajal iz novega razumevanja, da so človekove pravice del mednarodnih zadev in da za reševanje hudih kršitev človekovih pravic uporaba sile po mednarodnem pravu ni prepovedana. Dejstvo je, da so v vseh štirih primerih intervencij države imele 'mešane' motive, kar pa še ne more takoj zavrniti akcije kot primer humanitarne intervencije. V času hladne vojne naj bi bila obsodba ali podpora (humanitarni) intervenciji odvisna od širših geopolitičnih odnosov med velesilami, ne glede na to ali je šlo za intervencije v državah, kjer so vlade zagrešile hude kršitve človekovih pravic, ki so jih intervencije nato zaustavile. Neodzivanje mednarodne skupnosti - VS ali GS OZN- na te (štiri) primere intervencij bi lahko razumeli kot tiho priznanje mednarodnega načela, ki zadeva doktrino in prakso humanitarne intervencije v tem obdobju. (Abiew 1999: 133-135)

Chesterman (2001: 87) je zapisal, da je obstoj pravice do humanitarne intervencije v tem obdobju zelo vprašljiv. Noben argument, da bi humanitarna intervencija lahko bila združljiva s členom 2/4 UL OZN, ni prepričljiv. Praksa držav v najboljšem primeru razkrije tri 'najboljše primere' humanitarne intervencije, a tudi tem manjka ustrezni *opinio juris*, ki bi lahko pretvoril izjemo v pravilo. Podobno mnenje je delil

Chatterjee (1981: 765) z navedbo, da naj bi kljub številnim mednarodnim inštrumentom na področju človekovih pravic in prepričanjem mnogih avtorjev o oblikovanju pravice do humanitarne intervencije kot mednarodnega običajnega pravila žal praksa držav v obdobju OZN še ne napovedovala obstoja takega mednarodnega običajnega prava.

Tudi če bi lahko trdili, da navedeni primeri intervencij tvorijo prakso držav kot del nastajanja mednarodnega običajnega prava, pa pri tem obstaja malo dokazov o *opinio juris*. Akcije so doživele različne odzive v OZN. Intervenciji Indije in Vietnama sta bili deležni mnogih kritik in neodobravanja, druga dva primera intervencij, Tanzanije in Francije, pa nista naletela na kakšno pravo nasprotovanje v VS OZN. Intervencije so sicer vsebovale elemente definicije humanitarne intervencije tega diplomskega dela, vendar pa so bili največkrat v ospredju politični interesi, česar države niti niso skrivale - intervencije so se običajno zaključile s postavitvijo novega režima.

2.3. Problematika humanitarne intervencije v času po koncu hladne vojne (1989-2001)

Po letu 1990 je uporaba sile še vedno prepovedana, a je humanitarna intervencija spet aktualna. V zadnjem desetletju 20. stoletja je mednarodna skupnost doživela mnoge spremembe. Končala se je hladna vojna, Sovjetska zveza je razpadla in nastale so nove 'demokracije'. To je bilo tudi obdobje intenziviranih (notranjih) konfliktov, katerih nasilje je v beg poslalo milijone ljudi.

Načela suverenosti, neintervencije in neuporabe sile so še vedno del mednarodnopravnega okvira, vendar pa so vedno znova izzvana zaradi mednarodne nestabilnosti. Eden od instrumentov, s katerimi se mednarodna skupnost loteva kriznih situacij, je intervencija z odobritvijo VS OZN. Zaradi mnogih humanitarnih kriz je postalo mednarodno sodelovanje nujno za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti. Med državami pa vse bolj velja, da je absolutna suverenost zastarel koncept. Mednarodna skupnost vse bolj priznava soodvisnost mednarodnega miru in varnosti z zaščito človekovih pravic.

V obdobju po koncu hladne vojne je izginil ideološki spopad med kapitalističnim in komunističnim blokom, so pa se namesto tega pojavili notranji, državljanski konflikti. OZN je začela namenjati več pozornosti hudim kršitvam človekovih pravic. Članice VS OZN so na prvem vrhunskem zasedanju 31. januarja 1992 razglasile, da so nastopile nove mednarodne okoliščine, ki bodo VS omogočile bolj učinkovito izpolnjevanje primarne odgovornosti ohranjanja mednarodnega miru in varnosti (Yearbook of the UN 1992: 33). V izjavo so zapisale:

Odsotnost vojne in vojaških konfliktov med državami sama po sebi še ne zagotavlja mednarodnega miru in varnosti. Nevojaški viri nestabilnosti na gospodarskem, socialnem, humanitarnem in ekološkem področju so prav tako postali grožnja miru in varnosti. (Yearbook of the UN 1992: 34)

Zaradi nastanka bolj kooperativnega okolja v mednarodni skupnosti, se je vloga OZN povečala. Tako se je pojavila možnost, da VS v primeru hudih kršitev človekovih pravic znotraj držav odobri uporabo sile za preprečitev teh kršitev oz. humanitarne intervencije. Osnova za to leži v VII. poglavju UL. Tako je potrebno gledati, kako se je po koncu hladne vojne VS OZN opredeljeval do hudih kršitev človekovih pravic oz. humanitarnih katastrof, torej ali jih je opredelil kot grožnjo

miru, kršitev miru ali dejanje agresije. Le v takem primeru je možna uporaba sile po 42. členu UL OZN oz. je možno odstopanje od člena 2/4 UL.

Z vidika razvoja problematike humanitarne intervencije so relevantni naslednji pogosto navajani primeri intervencij: Irak, BiH, Somalija, Ruanda, Zvezna republika Jugoslavija (ZRJ)/ Kosovo in Vzhodni Timor.

2.3.1. Humanitarna intervencija z odobritvijo VS OZN

Ohranjanje mednarodnega miru in varnosti je najpomembnejši cilj OZN. VII. poglavje UL OZN je del, ki je posebno namenjen ohranitvi in vzpostavljanju miru. V 39 členu UL je zapisano, da VS določa, ali obstaja grožnja miru, kršitev miru ali dejanje agresije in odloča o ukrepih za vzpostavitev ali ohranitev mednarodnega miru in varnosti. VS ima diskrecijsko pravico odločanja, kdaj obstaja ena od treh kategorij.

Člen 2/4 UL prepoveduje uporabo sile z dvema izjemama, ki sta zapisani v 51. in 42. členu UL. Člen 51 potrjuje "naravno pravico do individualne ali kolektivne samoobrambe", člen 42 pa VS daje pravico, da "sme z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami izvesti tako akcijo, kakršna bi se mu zdela potrebna za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti ...".

Po členu 2/4 UL se prepoved uporabe sile nanaša na mednarodne odnose držav. Notranji konflikti sami po sebi ne kršijo mednarodnega miru, vendar pa državljanska vojna lahko predstavlja grožnjo mednarodnemu miru (Simma 1995: 608-609). S prakso VS OZN se je osnovno razumevanje, kaj predstavlja "grožnjo miru", vse bolj prilagajalo novim razmeram po koncu hladne vojne. VS vse bolj razlaga, da notranji konflikti s humanitarnimi posledicami lahko pomenijo grožnjo mednarodnemu miru. Rezultat tega je bil, da so po letu 1990 humanitarne intervencije prvič potekale v okviru OZN oz. z odobritvijo VS.

2.3.1.1. Notranji konflikti in razvoj humanitarne intervencije z odobritvijo VS

V novem mednarodnem kontekstu je VS OZN tisti, ki lahko opredeli kršitve človekovih pravic s strani vlade - genocid, etnično čiščenje in druge kršitve – ali kršitve humanitarnega prava kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti in dovoli uporabo oborožene sile. Že v času hladne vojne, ko je VS tako rekoč po pravilu kot grožnjo miru opredeljeval le napetosti ali konflikte med državami, so obstajali nekateri precedensi. Tako je osrednji organ OZN kot grožnjo mednarodnemu miru označil kršitev pravic črnske večine do samoodločbe v Južni Rodeziji²⁷ in apartheid v Južnoafriški republiki.²⁸ (DUPI 1999: 63-64)

Če VS OZN odobri humanitarno intervencijo, potem le-ta ni več v nasprotju s členom 2/4 UL oz. mednarodnim pravom. VS OZN ima po 42. členu UL več možnosti ukrepanja v takih primerih. Odloči se lahko za nevojaške prisilne ukrepe kot npr. ekonomske sankcije ali embargo na orožje, tem ukrepom pa po potrebi sledi vojaška prisila.

Razvoj prakse humanitarne intervencije z odobritvijo VS OZN je lepo razviden v naslednjih izbranih primerih.

2.3.1.2. Bosna in Hercegovina (BiH)

Zapleten konflikt v nekdanji Jugoslaviji je predstavljal pomemben test za OZN v smislu reševanja konfliktov v času po koncu hladne vojne. Od junija do oktobra 1991 so štiri od šestih republik Jugoslavije (SFRJ) razglasile neodvisnost. Medtem ko je bila pot v neodvisnost za Slovenijo relativno prosta, pa se je v BiH začela zelo kruta vojna. Kot je navedel Šterbenc (2000: 71), je na začetku položaj poskušala reševati Evropska skupnost, vendar pa se je odgovornost za reševanje krize vse bolj prenašala iz Evropske skupnosti na OZN.

VS OZN je 25. septembra 1991 sprejel resolucijo 713, v kateri je v preambuli izrazil skrb, da nadaljevanje bojov v SFRJ, ki povzročajo velike izgube človeških življenj in materialno škodo, “predstavlja grožnjo mednarodnemu miru in varnosti”, ter s točko 6 uvedel popoln embargo na dobave orožja v SFRJ po VII. poglavju UL.

²⁷ Res. GS 217, 20.11.1965, (10:0:1); res. GS 221, 9.4.1966, (10:0:5).

²⁸ Res. GS 418, 4.11.1977, sprejeta brez glasovanja.

Resolucija 713 je v preambuli navedla tudi, da “ne bodo priznane nobene nasilne ozemeljske pridobitve ali spremembe znotraj Jugoslavije”.

Kmalu potem, ko je marca 1992 BiH razglasila neodvisnost, so se začeli novi konflikti. Kaos in etnični konflikti so privedli do množičnih kršitev človekovih pravic. Srbska stran je začela z “etničnim čiščenjem”, tj. z genocidom in izgonom Muslimanov. Zaradi zapletenosti situacije je mednarodna skupnost sprva oklevala z ukrepi, vendar pa so neskončne “reke” beguncev prepričale VS OZN, da situacija v BiH lahko nevarno vpliva na sosednje države. (Abiew 1999: 177-178)

Z resolucijo VS 757 so bile 30. maja 1992 proti ZRJ uvedene ekonomske sankcije po VII. poglavju UL. V točki 17 te resolucije je VS OZN “zahteval, da vse strani in drugi vpleteni takoj ustvarijo potrebne pogoje za neomejeno dostavo humanitarne pomoči Sarajevu in drugim predelom BiH”.

VS OZN pa se je 13. avgusta 1992 odločil izvesti prisilne ukrepe. V resoluciji 770 je ob izrecnem sklicevanju na VII. poglavje pozval države (točka 2), da “na nacionalni ravni ali preko regionalnih dogovorov ukrenejo vse potrebno (op. podčrtala V.O.)”, da bodo silam OZN omogočili dostavo humanitarne pomoči v Sarajevo in druge dele BiH, kjer je to potrebno. Resolucija je v preambuli potrdila, da “položaj v BiH predstavlja grožnjo mednarodnemu miru in varnosti”. VS je v preambuli te resolucije izrazil tudi globoko zaskrbljenost nad poročili o zlorabah civilistov v taboriščih in zaporih ter v točki 3 zahteval neomejen dostop do taborišč in zaporov za Mednarodni odbor rdečega križa (ICRC) in druge humanitarne organizacije.

Ker ukrepi VS niso izboljšali položaja bosanskih Muslimanov, je VS 9. oktobra 1992 z resolucijo 781 uvedel prepoved zračnega prometa nad BiH, da bi preprečil srbske napade na dostave humanitarne pomoči. Z resolucijo 816 (31. marec 1993) pa je VS OZN pooblastil NATO, da izvede prisilne vojaške ukrepe po VII. poglavju UL.

Posredovanje OZN v konfliktu v BiH lahko po Abiewu (1999:186-189) opredelimo na treh temeljih. Prvi je situacija z begunci. Humanitarna kriza je sprožila beg več kot pol milijona ljudi iz tega območja. Drugi razlog je bila humanitarna kriza, ki so jo povzročili Srbi in zaradi katere je prišlo do pomanjkanja hrane, zdravil, vode in elektrike. In ne nazadnje, srbske kršitve človekovih pravic s koncentracijskimi taborišči za Muslimane so pretresle mednarodno skupnost. Splošni položaj v nekdanji

Jugoslaviji, predvsem v BiH, je pokazal, da je VS OZN načeloma pripravljen odobriti uporabo sile iz humanitarnih razlogov.

Čeprav je DUPI (1999: 65) navedel, da je VS v primeru BiH prvič v zgodovini OZN odobril humanitarno intervencijo, je po definiciji tega diplomskega dela primer BiH sporen kot 'čista' humanitarna intervencija, saj je obstajala odobritev vlade BiH.²⁹ Po drugi strani pa so prisotni ostali elementi humanitarne intervencije: države intervenientke so uporabile oboroženo silo izključno zato, da bi zaščitile prebivalstvo pred hudimi in množičnimi kršitvami človekovih pravic.

VS je pred odločitvami (res. 713, 757 in 770) izrecno navedel, da deluje po VII. poglavju UL OZN; le omemba VII. poglavja namreč lahko obide člen 2/7 UL OZN. VS je položaj tudi večkrat opredelil kot "grožnjo mednarodnemu miru in varnosti", poleg tega pa je v resoluciji 770 po VII. poglavju UL izrecno odobril "uporabo vseh potrebnih ukrepov", kar je nekakšen diplomatski evfemizem za odobritev uporabe vojaške sile.

2.3.1.3. Somalija

VS OZN je v primeru Somalije humanitarno krizo zaradi državljanske vojne obravnaval kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti ter odobril vojaško intervencijo iz humanitarnih razlogov.

Od januarja 1991, ko je bil zrušen predsednik Mohamed Siad Barre, je bila Somalija brez kakršnekoli vlade. Različne klanske vojske so se obrnile druga proti drugi in sprožile državljansko vojno. Spopadi so povzročili množično pobijanje, uničevanje in beg civilistov. Anarhično stanje je onemogočilo dostavo humanitarne pomoči, kar je še dopolnilo množično lakoto in trpljenje. VS je posegel v primer Somalije januarja 1992 na prošnjo somalskega predstavnika v OZN in na osnovi poročila generalnega sekretarja. (Yearbook of the UN 1992: 198-199)

Zaradi resne situacije je VS OZN soglasno sprejel resolucijo 733 (23. januar 1992), v kateri je v preambuli izrazil zaskrbljenost zaradi "hitrega slabšanja položaja v Somaliji ter mnogih smrtnih primerov in velike materialne škode zaradi konflikta v

²⁹ Med drugim poziv predsednika BiH, omenjen v res. VS 752, sprejeta 15. maja 1992.

državi”, zavedajoč se “posledic za stabilnost in mir v regiji”. Generalnemu sekretarju pa je VS v točki 2. naložil, da “takoj začne z ustreznimi ukrepi za povečanje humanitarne pomoči” Somaliji. V preambuli resolucije 733 je VS zapisal tudi, da “nadaljevanje tega položaja predstavlja /.../ grožnjo mednarodnemu miru in varnosti”. Poleg tega je resolucija 733 v 5. točki uvedla še popoln embargo na orožje za Somalijo po VII. poglavju UL.

Mejnik v primeru Somalije predstavlja soglasno sprejeta resolucija VS 794 (3. december 1992). VS OZN je izrecno navedel, da deluje po VII. poglavju UL. V preambuli je tudi opozoril na “obseg človeške tragedije zaradi konflikta v Somaliji /.../, ki predstavlja grožnjo mednarodnemu miru in varnosti”. VS je v točki 10 v skladu s VII. poglavjem UL pooblastil generalnega sekretarja in članice, da uporabijo vsa potrebna sredstva (op. podčrtala V.O.), da bi čim prej ustvarili varno okolje za operacijo humanitarne pomoči v Somaliji.

Po sprejemu resolucije VS 794 so ZDA namestile svoje sile, da bi zagotovile nemoteno razdeljevanje humanitarne pomoči somalskemu narodu.³⁰ Maja 1993 pa je vodenje akcije spet prevzel OZN.

Kot je zapisal Teson (1996: 351-353), vojna v Somaliji ni pomenila resne grožnje mednarodnemu miru. Mednarodna skupnost se je odzvala na hudo humanitarno krizo, ki je nastala zaradi državljanske vojne. VS OZN ni potrdil intervencije zgolj zato, da bi se ponovno spoštovalo humanitarno pravo, pač pa je zahteval konec državljanskega konflikta. V resoluciji VS 794 je človeško trpljenje “premagalo” državno suverenost; to pa je hkrati tudi razumevanje, ki podpira humanitarno intervencijo.

Vendar pa je Somalija kot država dejansko razpadla, tako da je bila humanitarna intervencija legitimna, saj ni bila v nasprotju z načelom suverenosti in neintervencije (Roberts, po Wheeler 1997: 402). Kot je napisal Wheeler (1997: 402), je dosledno ločevanje humanitarne krize v Somaliji od drugih primerov ‘razpadlih’ držav tako zmanjšalo možnost postavitve precedensa za prihodnje humanitarne intervencije. Prav nasprotno pa kaže izjava generalnega sekretarja, da je VS “vzpostavil precedens v zgodovini OZN: prvič se je odločil za vojaško intervencijo iz strogo humanitarnih razlogov”. (Yearbook of the UN 1993: 51)

³⁰ To je bil UNITAF (Unified Task Force) ali Operation Restore Hope pod ameriškim vodstvom. Operacija je trajala do aprila 1993, ko so ZDA predale odgovornost OZN po resoluciji VS 814.

Abiew (1999: 174-175) je videl Somalijo kot primer, ko je VS pristal na kolektivno humanitarno intervencijo, kljub temu da resolucija VS 794 jasno navaja, da gre za izjemen primer. Čeprav se je operacija OZN v Somaliji leta 1995 zaključila z občutki neuspeha, pa bi naj po njegovem mnenju Somalija predstavljala najbolj jasen primer načela humanitarne intervencije.

Taka humanitarna intervencija prav tako kot primer BiH ni popolnoma v skladu z uporabljano operacionalno definicijo humanitarne intervencije, ker vlada (ki je sploh ni bilo) ni nasprotovala akciji. Vendar pa so bile države članice VS zelo previdne, da ne bi postavile precedensa glede opredelitve grožnje miru in uporabe sile. Tako je resolucija 794 jasno navedla, da je Somalija izreden primer. VS OZN je v preambuli poudaril “edinstven značaj trenutnega položaja v Somaliji” in “kompleksno in izredno naravo” konflikta, ki zahteva “takojšnji in izredni odgovor”.

2.3.1.4. Ruanda

V primeru Ruande je VS OZN obravnaval humanitarno krizo, ki je nastala zaradi državljanske vojne, genocida in hudih kršitev mednarodnega humanitarnega prava in človekovih pravic. Položaj je označil za grožnjo miru in varnosti v regiji in odobril intervencijo iz humanitarnih razlogov. Kot v primeru nekdanje Jugoslavije, se je VS odločil ustanoviti mednarodno sodišče za vojne zločine na območju Ruande.

Po smrti ruandskega predsednika aprila 1994 je izbruhnila državljanska vojna in z njo povezani hutujski poboji Tutsijev. Državljski konflikt med dvema etničnima skupinama je po nekaterih ocenah povzročil gorje več kot polovici od osmih milijonov prebivalcev Ruande, ki so postali: ali žrtve genocida, ali bili ubiti, ali umrli zaradi epidemij, ali bili razseljeni s svojih domov. (Abiew 1999: 189-193)

Kljub humanitarni krizi velikih razsežnosti je bila na začetku mednarodna skupnost zadržana. VS je 17. maja 1994 končno sprejel resolucijo 918, s katero je v preambuli ostro obsodil nasilje in poboje civilistov in izrazil globoko zaskrbljenost zaradi sistematičnih in hudih kršitev mednarodnega humanitarnega prava in človekovih pravic. Zaradi “obsega človeškega trpljenja, ki ga je povzročil konflikt” je resolucija VS 918 položaj v Ruandi razglasila za grožnjo miru in varnosti v regiji in po VII. poglavju UL uvedla embargo na dobave orožja za Ruando. Preambula

resolucije še navaja, da položaj v Ruandi “predstavlja humanitarno krizo ogromnih razsežnosti”, in opozarja, da “pobijanje članov etnične skupine, da bi jih uničili kot skupino delno ali v celoti, predstavlja zločin, kazniv po mednarodnem pravu”.

VS OZN je 22. junija 1994 z resolucijo 929 (točka 2), delujoč po VII. poglavju UL, pooblastil članice, da izvedejo vojaški poseg, ki naj bi “na nepristranski način pripomogel k varnosti in zaščiti razseljenih oseb, beguncev in civilistov, ki so ogroženi v Ruandi”. VS je s 3. odstavkom resolucije odobril uporabo vseh potrebnih ukrepov (op. podčrtala V.O.). Za intervencijo se je odločila Francija, da bi na nepristranski in nevtralni način dosegla cilje strogo humanitarnega značaja (preambula resolucije).³¹ V preambuli je VS (tako kot v primeru Somalije) poudaril izjemnost primera.³²

Francoska intervencija je zagotovila varnost in logistično podporo humanitarni pomoči v Ruandi. Pravna podlaga za intervencijo je bila resolucija VS 929, ki je po VII. poglavju UL pooblastila države članice, da v sodelovanju z generalnim sekretarjem izvedejo operacijo na humanitarni podlagi.

Francija je razmišljala o intervenciji tudi brez odobritve VS OZN, vendar pa je nato vseeno počakala na mandat OZN. Mnogo držav je dvomilo v pristnost humanitarnih interesov Francije, ki bi naj izkoristila dopustnost ‘humanitarizma’ po koncu hladne vojne za lastne nacionalne interese. Ta dvom se je pokazal pri glasovanju o resoluciji VS 929, kjer se je glasovanja vzdržalo pet držav članic. (Wheeler 1997: 402-403)

V primeru Ruande je mednarodna skupnost oklevala in tako pokazala nedosledno zavezanost držav humanitarni intervenciji. Malanczuk (1997/1999: 407) je v tem smislu zapisal, da ne moremo pričakovati vojaških intervencij v oddaljenih državah, ne da bi države intervenientke pri tem imele lastne interese.

Že glasovanje v VS o resoluciji 929 kaže na spornost humanitarne intervencije v primeru Ruande. Glede na operacionalno definicijo tega diplomskega dela, po kateri naj bi humanitarna intervencija imela za izključni ali prevladujoči cilj zaščito prebivalstva pred hudimi in množičnimi kršitvami človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava, je primer Ruande, pri katerem je šlo predvsem

³¹ Mandat intervencije je bil po resoluciji VS 929 omejen na dva meseca.

³² Tako je določil, da “trenutni položaj v Ruandi predstavlja edinstven primer”.

za francoski nacionalni interes, težko opredeliti kot resnično humanitarno intervencijo.

2.3.1.5. Vzhodni Timor

V primeru Vzhodnega Timorja (1999) je VS OZN odločil, da nasilje nad civilisti predstavlja grožnjo miru in varnosti, zato je po VII. poglavju UL odobril mednarodno vojaško akcijo.

Primer Vzhodnega Timorja je v določeni meri svojevrsten. Konflikt izvira iz leta 1975, ko je Indonezija zasedla nekdanjo portugalsko kolonijo. Večina mednarodne skupnosti kasnejše 'priključitve' nikoli ni priznala. Avgusta 1999 je bil na Vzhodnem Timorju uspešno izveden referendum o neodvisnosti od Indonezije. Po referendumu je prišlo do nemirov in konfliktov med zagovorniki in nasprotniki neodvisnosti. Nasprotniki neodvisnosti oz. proindonezijske skupine so začele izvajati nasilje nad ostalim prebivalstvom, kar je privedlo do hudih kršitev človekovih pravic in begunskih tokov. (DUPI 1999: 68)

VS OZN je 15. septembra 1999 v resoluciji 1264 izrazil zaskrbljenost nad "slabšanjem varnostnega položaja v Vzhodnem Timorju, in še posebno nad nadaljnjim nasiljem in obsežnim razseljevanjem prebivalstva Vzhodnega Timorja". V preambuli resolucije je izrazil skrb nad poročili o "sistematičnih, obširnih in očitnih kršitvah mednarodnega humanitarnega prava in človekovih pravic" ter poudaril, da bodo odgovorni za kršitve nosili "individualno odgovornost". VS je določil, da "trenutni položaj na Vzhodnem Timorju predstavlja grožnjo miru in varnosti". Odločil se je tudi, da bo, delujoč po VII. poglavju UL, ustanovil mednarodno operacijo, ki bo z vsemi potrebnimi ukrepi (op. podčrtala V.O.) vzpostavila mir in varnost ter omogočila humanitarno pomoč Vzhodnemu Timorju (točki 2 in 3 res. 1264). V 10. točki je navedel, naj bodo najprej nameščene mednarodne sile, te pa naj bi nato čim prej zamenjal *peacekeeping* OZN; na to naj bi pristala tudi indonezijska vlada.

Chesterman (2001: 150) je zapisal, da ni bilo nobene pravne podlage za to, da bi Indonezija morala pristati na operacijo, vendar pa je indonezijski pristanek omogočil lažjo izvedbo prisilnih ukrepov. Kot možne podlage za utemeljitev akcije po VII.

poglavju UL pa navaja: akcije indonezijskih čet na 'portugalskem' ozemlju; čezmejno nasilje Indonezije v novonastajajoči državi Vzhodni Timor; čezmejni učinki humanitarne katastrofe na Vzhodnem Timorju; in kršitve mednarodnega humanitarnega prava in človekovih pravic.

Prav kršitve človekovih pravic in humanitarnega prava so navedle VS OZN, da je odločil, da situacija ogroža mir in varnost, in uvedel prisilne ukrepe po VII. poglavju UL OZN. Vendar pa Vzhodni Timor predstavlja poseben primer, saj je bila indonezijska vlada pripravljena sodelovati v vseh vidikih uresničevanja mandata mednarodnih sil.³³ Tako je opredelitev akcije za humanitarno intervencijo sporna, saj je v nasprotju z omejitvijo, ki je navedena v izbrani operacionalni definiciji humanitarne intervencije – odobritev vlade. Vendar pa je VS OZN položaj na Vzhodnem Timorju označil kot "grožnjo miru in varnosti" in odobril uporabo sile po VII. poglavju UL.

³³ Pravnoformalno Indonezija ni imela suverenosti nad Timorjem. Tako indonezijska vlada ni mogla pristati na prihod mednarodnih sil; Vzhodni Timor je bil namreč *de jure* skrbniško ozemlje Portugalske.

2.3.2. Humanitarna intervencija brez odobritve VS OZN

Po UL VS odloči, ali obstaja grožnja mednarodnemu miru in varnosti, in nato po lastnem (arbitrnem) razmisleku odobri intervencijo po VII. poglavju UL. Praksa VS v zadnjem desetletju kaže na vse večjo pripravljenost tega organa, da posreduje v primerih, ko človeško trpljenje doseže meje humanitarne krize.

Kot že omenjeno, UL OZN prepoveduje vsakršno uporabo sile v mednarodnih odnosih, razen v primeru samoobrambe ali ko VS odobri uporabo sile po VII. poglavju UL. Po drugi strani pa je mednarodno pravo omejilo suverenost držav z zaščito človekovih pravic. Kot je bilo prikazano, je VS OZN večkrat odobril uporabo sile zaradi hudih kršitev človekovih pravic in mednarodnega humanitarnega prava v primerih državljanske vojne in zatiranja civilistov znotraj določene države. Vendar pa to še ne pomeni, da je možno samodejno uporabiti silo za zaščito človekovih pravic.

Dilema se pojavi, ko veto ene ali več stalnih članic VS opozori na to, da je VS v bistvu sestavljen kot politični organ. Kadar VS sprejme meritorno odločitev³⁴ o uporabi oborožene sile, daje to akcijam VS veliko težo in zmanjšuje možnost, da bi katera država zaradi svojih nacionalnih interesov zlorabila pravico do humanitarne intervencije. Problem nastane, ko katera od stalnih članic VS uporabi veto ali grozi z vetom in VS ne more reagirati na humanitarno tragedijo v neki državi.

Ali imajo države v primeru neodzivanja ali blokade v VS mednarodnopravno pravico, da intervenirajo brez odobritve VS OZN? Primeri prakse držav in mnenj relevantnih strokovnjakov ne dajejo nespornega odgovora.

³⁴ Člen 27/3 UL navaja, da so neproceduralni sklepi VS sprejeti, "kadar glasuje zanje devet članov, med katerimi pa morajo biti glasovi stalnih članov". Vendar se je kljub črki UL OZN razvila splošna praksa OZN in članic, da lahko VS sprejme neko resolucijo, če se katera od stalnih članic VS vzdrži. Leta 1946 se je Sovjetska zveza vzdržala pri glasovanju o španskem vprašanju. Resolucija je bila kljub temu razumljena kot sprejeta. To je potem postalo splošna praksa postopkov VS. V svetovalnem mnenju ICJ v primeru Namibije (1971) je ICJ odločilo, da obstaja veliko dokazov, da so članice VS OZN dosledno in enotno priznavale, da primer prostovoljnega vzdržanja pri glasovanju ne ovira sprejema resolucije. (Chesterman 2001: 59)

2.3.2.1. Humanitarna intervencija brez odobritve VS in mednarodno običajno pravo

V luči člena 2/4 UL, ki prepoveduje grožnje s silo ali uporabo sile, je humanitarno intervencijo brez odobritve VS možno pravno utemeljiti le z argumentom, da je po letu 1945 pravica do humanitarne intervencije postala del mednarodnega običajnega prava. (DUPI 1999: 87)

Razvoj pravice do humanitarne intervencije skozi prakso držav je v veliki meri odvisen od odnosa držav, ko intervenirajo ob kršitvah človekovih pravic. Po mnenju ICJ lahko pravno utemeljene intervencije s podporo drugih držav sčasoma vodijo v nastanek ustreznih novih norm mednarodnega prava.³⁵ Po drugi strani pa intervencije, ki so utemeljene le na političnih ali moralnih razlogih oz. tiste ki jih ne podpira mednarodna skupnost, predstavljajo primer, ko je po mednarodnem pravu uporaba sile prepovedana. (DUPI 1999: 26,87)

Zelo pogost argument za pravico do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN je, da pravica obstaja vzporedno z UL OZN. Richard Lillich (Chesterman 2001: 53) je zapisal, da je v primeru neodzivanja VS OZN intervencija držav brez odobritve VS dopustna, kadar gre za hude kršitve temeljnih človekovih pravic. Chesterman (2001: 54-57) je predstavil pogleda dveh avtorjev: Reismana in Tesóna. Reisman je zagovarjal tezo, da posamezna država ne samo sme, ampak celo mora uporabiti mehanizem samopomoči za vzpostavitev svetovnega reda, če OZN ne uspe doseči miru in varnosti. Tesón je podobno menil, da je določila člena 2/4 UL potrebno navezati na mehanizme kolektivne varnosti po UL OZN: če ti ne delujejo, nastopi temeljna sprememba okoliščin, ki podpira pravico do humanitarne intervencije. Vendar pa je Chesterman (*ibid.*) zaključil, da ti argumenti za obstoj pravice do humanitarne intervencije niso prepričljivi: sprememba obveznosti po členu 2/4 UL OZN bi se lahko pojavila zgolj kot rezultat poznejše prakse držav oz. kot rezultat nove norme mednarodnega običajnega prava.

Tanja Gerard (1995: 90) je zapisala, da "doktrina, kot le sekundaren (pomožen) vir mednarodnega prava, ne ustvarja prava". Zato pa so mnogo bolj pomembne odločitve ICJ. V primeru Nikaragve 1986 je ICJ potrdilo splošno prepoved uporabe sile, ki je

³⁵ Odločitev ICJ v primeru Nikaragua vs. ZDA, 1986: "Če država utemeljuje nekaj na novo ali na precedenčni izjemi k nekemu načelu in če druge države podpirajo isto načelo, lahko to privede do sprememb mednarodnega prava." (ICJ Reports, Military and Paramilitary Activities Case, 1986)

del običajnega mednarodnega prava in izven obsega delovanja VS po VII. poglavju UL. Zanimivo je tudi, da je ICJ v primeru Nikaragve izjavilo, da mednarodno pravo ne dopušča uporabe sile kot odgovor na kršitev človekovih pravic v drugi državi.³⁶ Tanja Gerard (1995: 90-91) je navedla, da to mnenje še dodatno podpirata resolucija GS 2625 (XXV), znana tudi pod imenom Deklaracija sedmih načel, in resolucija GS 3314 (XXIX), ki definira agresijo.

Kljub temu, da mednarodno pogodbeno pravo ne dovoljuje humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN, pa so po letu 1990 vseeno obstajali primeri, ki bi jih bilo mogoče opredeliti kot takšne. Ob upoštevanju teh primerov je mogoče proučiti, ali pravica do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN obstaja kot nastajajoča norma mednarodnega običajnega prava.

2.3.2.2. Primeri humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN po letu 1990

2.3.2.2.1. LIBERIJA

Konec leta 1989 je v Liberiji izbruhnila državljanska vojna: država je zdrsnila v kaos, ki je povzročil lakoto, številne epidemije, 150.000 mrtvih in skoraj milijon beguncev. Na humanitarno krizo se je odzvala regionalna organizacija ECOWAS (Ekonomska skupnost zahodnoafriških držav),³⁷ ki je avgusta 1990 poslala svoje enote v Liberijo. Motivov za intervencijo je bilo več, vključno z množičnimi tokovi beguncev v sosednje države. Predstavniki ECOWAS za stike z javnostmi je izjavil, da se je organizacija odločila za vojaško intervencijo "predvsem zato, da bi zaustavila nesmiselno pobijanje nedolžnih civilistov in tujcev ter da bi pomagala Liberijcem pri vzpostavljanju demokratičnih institucij. Z intervencijo ECOWAS nikakor ni želela rešiti ene strani ali kaznovati druge." (Garrett 1999: 155-156)

OZN in mednarodna skupnost akcije nista kritizirala, vendar pa se OZN v reševanje problema ni vključila vse do januarja 1991. VS je 19. novembra 1992

³⁶ ICJ Reports, Military and Paramilitary Activities Case, 1986.

³⁷ ECOWAS je bila ustanovljena leta 1975 s pogodbo v Lagosu. Članice so: Benin, Burkina Faso, Gambija, Gana, Gvineja, Gvineja Bissau, Kapverdski otoki, Liberija, Mali, Niger, Nigerija, Senegal, Sierra Leone, Slonokoščena obala in Togo. (<http://www.sec.ecowas.int>)

sprejel resolucijo 788, s katero je v točki 1 "pohvalil" prizadevanja ECOWAS za vzpostavitev miru, varnosti in stabilnosti v Liberiji in se v preambuli skliceval na določila VIII. poglavja UL OZN.³⁸ Preambula resolucije navaja, da "slabšanje položaja v Liberiji predstavlja grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, še posebno v Zahodni Afriki", in priznava, da obstaja "potreba po povečani humanitarni pomoči". V 8. točki resolucije je VS po VII. poglavju UL OZN uvedel popoln embargo na dobavo orožja Liberiji, razen za enote ECOWAS (točka 9).

Ta resolucija v določeni meri pomeni *ex post facto* odobritev vojaške akcije ECOWAS s strani VS, ki je menil, da Liberija predstavlja primer sodelovanja med OZN in regionalnimi organizacijami, kot je predvideno v VIII. poglavju UL.³⁹ Chesterman (2001: 136) je navedel naslednje upravičevanje akcije: predstavniki držav naj bi bili osredotočeni na državljansko vojno, število razseljenih oseb in beguncev in na nastalo humanitarno krizo. Vendar pa je poudaril, da se je VS skliceval na VII. poglavje zgolj za uvedbo embarga na orožje.

Pravna podlaga intervencije ECOWAS je nejasna. ECOWAS je ustanovila opazovalno skupino za nadziranje prekinitve ognja (ECOMOG),⁴⁰ katere naloga je bilo ohranjanje miru, vzpostavitev reda in prava ter nadziranje spoštovanja premirja. Akcija je pomenila več kot zgolj *peacekeeping* in ni imela pristanka liberijskih strani (Chesterman 2001: 136-137). Abiew (1999: 200-212) je navedel, da akcija ECOWAS brez odobritve VS OZN predstavlja pomemben precedens regionalne ali subregionalne akcije kot odgovor na humanitarno krizo. VS v tem primeru namreč ni odobril prisilnih ukrepov, saj se je intervencija pričela, preden jo je VS sploh obravnaval. Kljub temu pa je obveljalo prepričanje, da je bila intervencija ECOWAS v Liberiji v skladu s širšimi načeli in cilji OZN – vzpostaviti mir in varnost ter preprečiti nadaljnje hude kršitve človekovih pravic. Četudi je bil začetek brez odobritve VS, pa se je akcija končala s tem, da je VS potrdil dopustnost intervencije v smislu VIII. poglavja UL, je zaključil Abiew (1999: 200-212).

³⁸ VIII. poglavje UL OZN določa reševanje zadev, ki se nanašajo na ohranitev mednarodnega miru in varnosti, v regionalnih dogovorih.

³⁹ Člen 53/1 UL OZN navaja: "VS uporablja, kjer je to primerno, take regionalne dogovore ali ustanove, da bi izvedel prisilno akcijo pod svojim vodstvom. Toda brez pooblastila VS se ne sme izvesti nobena prisilna akcija na temelju regionalnih dogovorov ali z regionalnimi ustanovami ..."

⁴⁰ ECOWAS Cease-fire Monitoring Group.

Akcijo bi bilo mogoče opredeliti kot primer humanitarne intervencije. Ima elemente operacionalne definicije humanitarne intervencije pričujočega diplomskega dela: a) obstoj množičnih kršitev človekovih pravic (vendar te dikcije VS OZN v resoluciji 788 ni posebej navedel); b) uporaba sile tretje strani za zaščito ogroženega prebivalstva; in c) uporaba sile tretje strani je v nasprotju z željami vseh relevantnih strani, ki so nadzorovale položaj na terenu, in pomeni vmešavanje v notranje zadeve. Bistveno pri vsem skupaj je, da v času, ko je prišlo do humanitarne intervencije, ni bilo odobritve VS OZN.

2.3.2.2.2. IRAK

Človekove pravice so bile prvič umeščene v okvir postopkov po VII. poglavju UL v zalivski vojni, ko je VS sprejel resolucijo 666 (1990). Ta resolucija je pozivala k humanitarni pomoči civilnemu prebivalstvu. (Purkart 1995: 99)

Avgusta 1990 je iraška vojska zasedla sosednjo državo Kuvajt. VS je z resolucijo 678 (29. november 1990) odobril uporabo sile za izgon iraške vojske iz Kuvajta. Kolektivna vojaška akcija članic OZN je temeljila na tradicionalnem razumevanju načel iz členov 39, 41 in 42 UL. Poraz iraške vojske v tujini je doma sprožil željo po neodvisnosti med kurdskim prebivalstvom na severu Iraka. Iraška vojska se je takoj odzvala z nasiljem, ki je spravilo v beg več kot dva milijona civilistov (Teson 1996: 343). Leta 1991 so kršitve človekovih pravic in nasilje do Kurdov dosegli vrh, zato se je VS odzval s sprejemom resolucije 688 (5. april 1991). V točki 1 resolucije je obsodil iraško zatiranje civilnega prebivalstva in posledice tega označil za “grožnjo mednarodnemu miru in varnosti v regiji”. V preambuli je VS navedel posledice te represije: množični beg beguncev proti in čez mednarodne meje. Vendar pa je v preambuli VS navedel tudi, da se zaveda “svojih dolžnosti in odgovornosti po UL OZN za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti” v navezavi na določilo člena 2/7 UL. Resolucija 688 je v točki 3 vztrajala, da Irak “dovoli takojšnji dostop mednarodnim humanitarnim organizacijam do vseh v celotnem Iraku, ki potrebujejo pomoč, in da na razpolago vsa potrebna sredstva za izvedbo te akcije”. Resolucija je v točki 6 pozvala tudi države članice in humanitarne organizacije, da “pripomorejo k tem prizadevanjem za humanitarno pomoč”.

Intervencijo v Irak za zaščito Kurdov so nato izvedle ZDA, Velika Britanija in Francija, ki so razglasile prepoved zračnih letov na severu Iraka, kasneje pa so posredovale tudi na jugu države zaradi kršitev pravic šiitskega prebivalstva. Države so se pri interveniranju sklicevale na resolucijo VS 688. (Abiew 1999: 149-150)

Vendar pa VS s to resolucijo ni odobril uporabe sile za zaščito človekovih pravic, saj se ni izrecno skliceval na VII. poglavje UL. Čeprav je VS zahteval od Iraka, naj sprejme humanitarno pomoč, resolucija 688 tudi ni omenjala uporabe vseh potrebnih ukrepov, zato ni mogla biti ustrezna podlaga za utemeljitev intervencije iz humanitarnih razlogov. (Abiew 1999: 152-153)

Intervencija ZDA, Velike Britanije in Francije ter ostalih zaveznikov je bila odgovor na iraško nasilje, množične kršitve človekovih pravic in "reke" beguncev. Kljub humanitarnim razlogom interveniranja pa akcija ni imela odobritve VS. Resolucija VS 688, na katero so se intervenientke sklicevale, ni vsebovala diktij: vsi potrebni ukrepi ali vsa potrebna sredstva, pa tudi VII. poglavja UL ni izrecno omenjala. Nekateri avtorji so zato skušali najti pravno podlago v resoluciji VS 678, ki je eksplicitno odobrila uporabo oborožene sile. Vendar pa je uporabo sile odobrila le za izgon iraških enot iz Kuvajta. Posredovanje zahodnih zaveznikov v Iraku je imelo humanitarno podlago, vendar pa kljub trudu ne more biti utemeljeno na osnovi resolucij VS, zato predstavlja primer intervencije brez odobritve VS OZN.

2.3.2.2.3. KOSOVO

Neodvisna mednarodna komisija za Kosovo (IICK) je poleg drugih opozorila, da je leta 1998 je v ZRJ prišlo do množičnih kršitev človekovih pravic in do preganjanja civilistov na Kosovu.⁴¹ VS je sprejel resolucijo 1160 (31. marec 1998), ki je

⁴¹ Independent International Commission on Kosovo je bila ustanovljena avgusta 1999 na pobudo švedske vlade, ki je povabila južnoafriškega sodnika Richarda Goldstona in Carla Thama, generalnega sekretarja Mednarodnega centra Olaf Palme, da predsedujeta tej komisiji. S tem se je zaključila neposredna vpletenost švedske vlade. Goldstone in Tham sta nato k sodelovanju povabila še 11 priznanih mednarodnih strokovnjakov. Komisija je svoje delo zaključila po letu dni s Poročilom o Kosovu, ki ga je predala tudi generalnemu sekretarju OZN. (IICK 2000: 21-22)

opozarjala na “pretirano silo srbskih policijskih enot nad civilisti in mirnimi protestniki na Kosovu” in v skladu s VII. poglavjem UL OZN uvedla popoln embargo na dobavo orožja ZRJ in Kosovu (točka 8 resolucije).

Z resolucijo 1199 (23. september 1998) je VS OZN izrazil zaskrbljenost nad “intenzivnim bojevanjem na Kosovu” in nad “številnimi civilnimi žrtvami”, ki jih je povzročila srbska stran, ter nad “reko beguncev”, ki bežijo v sosednje in druge evropske države. VS je tako zaradi “hitrega slabšanja humanitarnega položaja na Kosovu” in “grozeče humanitarne katastrofe” odločil, da položaj na Kosovu “predstavlja grožnjo miru in varnosti v regiji”. Sklicujoč se na VII. poglavje UL je v točki 2 zahteval od obeh strani, da naj “takoj ukrepata in popravita humanitarni položaj in preprečita grozečo humanitarno katastrofo”. V točki 16 pa je navedel, da bo razmislil o “nadaljnjih akcijah in dodatnih ukrepih za ohranjanje ali vzpostavljanje miru in varnosti v regiji”, če ne bodo izpolnjene obveznosti iz resolucij 1160 in 1199.

Ker sta Rusija in Kitajska grozili z vetom na odobritev uporabe sile, VS ni nikoli odločal o “nadaljnjih akcijah in dodatnih ukrepih” iz resolucije 1199. Na humanitarno krizo se je zato odzval NATO, ki je marca 1999 interveniral z vojaško silo, da bi naredil konec etničnemu čiščenju Albancev na Kosovu. Operacija se je zaključila poleti 1999, ko je ZRJ podpisala sporazum in pristala na prihod tuje vojaške sile na Kosovo. Ta sporazum je podprl tudi VS, ki je z resolucijo 1244 (10. junij 1999) po VII. poglavju odobril mednarodno vojaško prisotnost na Kosovu (točka 7 resolucije). (DUPI 1999: 67)

Intervencija NATO na Kosovu predstavlja primer posega v notranje zadeve države iz humanitarnih razlogov. Države so se sklicevale predvsem na humanitarne in moralne razloge. ZDA, Francija in Kanada so poudarile, da je ZRJ kršila pravne obveznosti iz resolucij VS 1199 in 1203. Nemčija je kot predsedujoča država EU izjavila, da so članice EU posredovale iz moralne obveze preprečiti humanitarno katastrofo v osrčju Evrope. ZDA so izjavile, da je taka akcija nujen odgovor na jugoslovansko brutalno preganjanje kosovskih Albancev, na kršitve mednarodnega prava, pretirano uporabo sile, zavračanje pogajanj za mirno rešitev konflikta in

IICK (2000: 90-91) je navedla, da pred vključitvijo NATO viri poročajo o le manjšem številu žrtev. Vendar pa je v tem obdobju svoje domove zapustilo več kot 400.000 prebivalcev Kosova. Poleg namernega in sistematičnega razseljevanja oseb je IICK našla dokaze tudi o posilstvih in mučenju, vojnem plenjenju in izsiljevanju.

vojaške okrepitve jugoslovanskih sil na Kosovem – vse to bi naj kazalo na humanitarno katastrofo velikih razsežnosti. Nizozemska, Belgija in Velika Britanija so trdile, da je akcija ‘pravno dopusten’ odgovor na humanitarno katastrofo.⁴² (Chesterman 2001: 211-212)

V postopku ZRJ proti desetim članicam NATO pred ICJ je Belgija predstavila najbolj dodelano pravno utemeljitev akcije. Sklicevala se je na resolucije VS (1160, 1199, 1203), doktrino humanitarne intervencije (humanitarna intervencija naj bi bila v skladu s členom 2/4 UL OZN, utemeljiti pa jo je mogoče tudi z zgodovinskimi precedensi)⁴³ in argument nujnosti. Po mnenju Belgije zgodovinski precedensi skupaj z resolucijami VS in zavrnitvijo ruskega osnutka resolucije (26. marec 1999) nedvomno podpirajo in utrjujejo njihovo stališče, da je intervencija NATO v celoti legalna. (CR 99/14, ICJ 1999: 2-8)⁴⁴

Chesterman (2001: 214) je opozoril, da pregled razprav v VS OZN o položaju na Kosovu kaže, da resolucije VS ne morejo predstavljati pravne podlage za tako akcijo. Zapisal je, da se nobena država ni sklicevala na to, da so resolucije dejansko odobrile uporabo sile ali da so resolucije same po sebi tvorile pravno podlago za intervencijo. Tudi argument nujnosti ne daje ustrezne pravne podlage za akcijo NATO. Članice NATO so se med drugim sklicevale tudi na doktrino humanitarne intervencije; vendar pa trdnost argumenta omaja že njihovo izogibanje uporabi koncepta humanitarne intervencije po imenu, saj so namesto tega raje govorile o humanitarni katastrofi. Poudariti pa je potrebno tudi, da VS OZN v nobeni od teh resolucij ni izrecno dopustil “uporabe vseh potrebnih ukrepov”.

⁴² Delegat Velike Britanije je izjavil: “Uporabili smo vse ukrepe brez uporabe sile, da bi preprečili ta položaj. V teh okoliščinah je na podlagi prevladujoče humanitarne nujnosti kot izjemno sredstvo vojaška intervencija pravno utemeljena. Predlagane sile so usmerjene izključno k preprečevanju humanitarne katastrofe in predstavljajo minimum, ki je potreben za izpolnitev tega cilja.”

⁴³ Belgija je med precedense za utemeljitev pravice do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN uvrstila naslednje akcije: intervencija Indije v Vzhodnem Pakistanu, intervencija Vietnam v Kambodži in intervenciji ECOWAS v Liberiji in Sierra Leoneju. V diplomskem delu primera Sierra Leoneja nisem obdelala, saj sem v uvodu med omejitvami navedla, da ne bom obravnavala primerov odobritve uporabe sile po VII. poglavju UL OZN zaradi vojaškega udara proti demokratično izvoljeni vladi (kar predstavlja primer Sierra Leoneja).

⁴⁴ Tožba ZRJ proti desetim članicam NATO pred ICJ, 1999, primer *Legality of Use of Force (Provisional Measures)*, zagovor Belgije, 10.5.1999, CR 99/15.

Chesterman (2001: 215) je navedel, da je v času intervencije večina mednarodnih pravnikov ostala tiho. Tisti, ki so akcijo komentirali, v mednarodnem pravu niso našli podlage za akcijo. Redki, ki so akcijo (javno) podpirali, so jo predstavljali kot manjše 'zlo' kot jugoslovansko 'zlo'. Avtor (2001: 216) je opozoril tudi na izjave držav članic NATO, ki so se izogibale postavitvi precedensa (humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN, op. V.O.) s tem, da so poudarjale, da zračni napadi v primeru Kosova predstavljajo edinstven primer na balkanskem območju.

Akcija je potekala brez odobritve VS OZN, vendar pa je imela moralno podporo večine članic VS OZN.⁴⁵ Akcija NATO je imela vse elemente definicije humanitarne intervencije. Zaradi hudih kršitev človekovih pravic so se države članice NATO kljub nasprotovanju dveh stalnih članic VS OZN odločile za humanitarno intervencijo brez odobritve VS OZN. Pri tem pa so države intervenientke nenehno opozarjale na izjemnost primera, saj so se bale postaviti precedens; toda ob tem so se hkrati sklicevale na pravico do humanitarne intervencije po mednarodnem običajnem pravu.

2.3.2.2.4. OCENA POLOŽAJA HUMANITARNE INTERVENCIJE BREZ ODOBROITVE VS OZN PO MEDNARODNEM OBIČAJNEM PRAVU

Kljub primerom intervencij iz humanitarnih razlogov brez odobritve VS, do katerih je prišlo po koncu hladne vojne, takšna humanitarna intervencija nima zadostne ali splošne podpore mednarodne skupnosti, zato ne moremo sklepati, da se je po mednarodnem običajnem pravu razvila pravica do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN. Vendar pa je opazen trend, da države manj kritizirajo take akcije. Praksa držav po letu 1990 bi lahko pomenila dokaz večjega sprejemanja humanitarne intervencije, ki bi lahko bila moralno opravičljiva v ekstremnih primerih. (DUPI 1999: 93)

Malanczuk (Gerard 1995: 92) je zapisal:

⁴⁵ Na izrednem zasedanju VS OZN 24.3.1999 so Kitajska, Rusija, Belorusija in Indija nasprotovale akciji kot kršitvi UL OZN. Belorusija, Indija in Rusija so 26.3.1999 pripravile resolucijo, ki je zahtevala konec zračnih napadov – resolucija je bila zavržena z 12 glasov proti 3. (Yearbook of the UN 1999: 342-344)

Toda prevladujoča večina sodobnih pravnih mnenj zavrača obstoj pravice do humanitarne intervencije iz treh razlogov: Prvič, UL OZN in sklop modernega mednarodnega prava naj ne bi vključevala take pravice. Drugič, praksa držav v preteklih dveh stoletjih in še posebno po letu 1945 ponuja največ peščico ustreznih primerov humanitarne intervencije, ali pa sploh nobenega. Tretjič, razumno gledano možnost zlorabe take pravice govori proti njenemu nastanku.

Po drugi strani pa je DUPI (1999: 95) navedel, da je še prezgodaj za ocene, ali se pravica do humanitarne intervencije pojavlja kot nastajajoči del mednarodnega prava.

Akcije držav v zadnjem desetletju kažejo na to, da precej držav vse bolj podpira mnenje, da je lahko humanitarna intervencija brez odobritve VS OZN dopustna na politični in moralni podlagi, kadar gre za množične kršitve človekovih pravic, VS OZN pa je nezmožen sprejeti resolucijo. Vseeno pa je velik del držav članic mednarodne skupnosti še vedno zelo skeptičen do ideje humanitarne intervencije, med njimi tudi pomembne države, kot so Ruska federacija, Kitajska in Indija. Te države vztrajajo pri tradicionalnih postulatih, kot so nevmešavanje v notranje zadeve in suverenost, ter poudarjajo nujnost odobritve VS OZN.

3. PRAVNI, POLITIČNI IN MORALNI VIDIKI HUMANITARNE INTERVENCIJE

Humanitarna intervencija brez ali z odobritvijo VS OZN zbuja mnoge razprave. Po mednarodnem pravu ne obstaja pravica do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN. A z moralnega in političnega vidika je v mednarodnih odnosih taka intervencija lahko dopustna v skrajnih primerih. Sodobno mednarodno pravo ni idealno, saj nima predvidenih učinkovitih sredstev, ki bi države prisilila k izpolnjevanju norm. Prisilni ukrepi kot odgovor na kršitve norm so odvisni od političnih organov, ki so pod vplivom pogojev in razmerij v mednarodnih odnosih. Pri vprašanju legalnosti in legitimnosti humanitarne intervencije igrajo pomembno vlogo tudi politični interesi in občutek moralne dolžnosti.

V obdobju po koncu hladne vojne so se še posebej pojavile moralne in politične dileme, ko se je mednarodna skupnost soočala z novonastalimi znotrajdržavnimi trenji, ki so včasih privedli do množičnih kršitev človekovih pravic in celo do

genocida. Politiki, diplomati in pravni strokovnjaki so se začeli ubadati z motivi in ovirami za humanitarne intervencije. Ob tem so skušali najti tudi možnost za humanitarno intervencijo v ekstremnih primerih človeškega trpljenja, ko tako akcijo podpirajo moralni in politični razlogi, a VS OZN ni sposoben reagirati. Različni avtorji (npr. Lillich, McDougal, Reisman, Tesón), predvsem zagovorniki pravice do humanitarne intervencije, so izoblikovali moralne, pravne in politične kriterije za humanitarno intervencijo (tudi brez odobritve VS). Nasprotniki (npr. Roberts, Whitman, S. Murphy, Donnelly) pa so po drugi strani več pozornosti namenjali nevarnostim humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN, predvsem posledicam za mednarodni pravni in politični red, ter možnosti zlorabe. Ob razpravah o možnih kriterijih in nevarnostih humanitarne intervencije pa so se oblikovale tudi štiri možne strategije, ki zadevajo prihodnost humanitarne intervencije.

Naslednje poglavje se bo ukvarjalo z vprašanji reda in pravičnosti, s suverenostjo in mednarodno zaščito posameznika, z legalnostjo in legitimnostjo intervencije, z izzivi, problemi, kriteriji in strategijami za izvajanje pravice do humanitarne intervencije.

3.1. Politični in moralni vidiki humanitarne intervencije

Obdobje po drugi svetovni vojni sta zaznamovala dva procesa: dekolonizacija in razpad bipolarne delitve sveta (konec SFRJ in Sovjetske zveze). Nekatero novonastale države niso bile zmožne vzpostaviti učinkovite oblasti: prišlo je do konfliktov in kršenja človekovih pravic, kar je privedlo do hudih humanitarnih kriz.

DUPI (1999: 31-33) je navedel, da imajo znotrajdržavni konflikti identično podobo in kažejo naslednje značilnosti:

- oborožen boj etničnih ali verskih skupin proti oblastem;
- vojaški spopadi med ohlapno povezanimi skupinami v državi s šibko oblastjo ali brez centralne oblasti;
- ni jasne ločnice med državo, oboroženimi silami in civilisti, saj civilisti podpirajo sprte strani;
- ker ni jasnih ločnic med bojevniki in civilisti, nosijo večino trpljenja prav civilisti.

V takih primerih imajo ekonomske sankcije in diplomatska posredovanja le malo vpliva na to, da bi preprečili hude kršitve človekovih pravic, tako da pogosto ostanejo vojaški ukrepi edina možnost.

3.1.1. Različni vidiki o ovirah za humanitarno intervencijo

Razprava o možni humanitarni intervenciji se vedno znova dotika vprašanj o redu in pravičnosti. Nekateri menijo, da je ohranjanje reda moralna in politična nuja za stabilnost in s tem za spoštovanje vrednot in pravice. Druga stran pa meni, da bi morala najprej obstajati pravica. Domači in mednarodni red naj bi dobival legitimnost in stabilnost glede na sposobnost zaščite posameznika in skupin pred nasiljem. (DUPI 1999: 14-17)

Druga razprava med politikami in pravnimi strokovnjaki je povezana s statusom VS OZN. Nasprotniki humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN menijo, da le odobritev VS daje pravico državam, da vojaško posredujejo v notranje zadeve druge države. Obstoj pravice do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN naj bi tudi ogrožal načelo prepovedi uporabe sile, kar naj bi privedlo do nestabilnosti v mednarodni skupnosti. (DUPI 1999: 40-41)

IICK (2000: 170-171) navaja, da zagovorniki humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN trdijo, da naj bi praksa OZN ustvarila večjo fleksibilnost in popuščanje pri 'uporabi sile', kar bi naj bilo razvidno tudi iz besedil mednarodnopravnih dokumentov. Zagovorniki naj bi tudi poudarjali, da so države že večkrat ravnale v nasprotju z določili UL OZN, pa pri tem niso naletele na nobeno pravno 'grajo'. V določeni meri naj bi ta bolj fleksibilen pristop k interpretaciji mednarodnega prava glede uporabe sile sprejemal nujnost reagiranja v določenih okoliščinah tudi brez odobritve VS OZN, kadar takšne odobritve ni mogoče dobiti zaradi grozečega ali uporabljenega veta stalne članice VS OZN.

Mednarodna komisija o intervenciji in državni suverenosti (ICISS)⁴⁶ navaja, da ne gre iskati alternativ VS OZN, pač pa poskusiti okrepiti delo VS. V vsakem primeru

⁴⁶ *International Commission on Intervention and State Sovereignty* je bila ustanovljena septembra 2000 na pobudo kanadske vlade, ki se je odzvala na izziv, ki ga je generalni sekretar OZN postavil

naj bi države pred vojaško intervencijo najprej poskusile dobiti odobritev VS OZN. Ta pa naj bi se hitro odzval na primere hudih kršitev človekovih pravic, na velike izgube človeških življenj ali etnično čiščenje. (ICISS 2001: 49-50)

Ob tem pa se pojavlja tudi vprašanje, kaj storiti v primeru, če je VS OZN blokiran z grožnjo ali uporabo veta. Večina avtorjev meni, da bi bilo tvegano izpeljati humanitarno intervencijo s kršitvijo UL OZN, vendar pa se po drugi strani ravno argument blokade VS pogosto navaja kot utemeljitev pravice do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN.

Ob blokadi VS je še vedno možno, da zadevo obravnava GS po postopku resolucije GS *Uniting for Peace* (Združeni za mir). To resolucijo je sprejela GS leta 1950. V njej se sklicuje na subsidiarno odgovornost za mednarodni mir in varnost in pristojnost dajanja priporočil glede ukrepov, potrebnih za ohranitev ali vzpostavitev miru (DUPI 1999: 60). Resolucija GS *Uniting for Peace*⁴⁷ predvideva, da se GS lahko skliče v 24 urah, če je VS zaradi pomanjkanja soglasja med stalnimi članicami blokiran pri izvajanju svoje primarne odgovornosti za mednarodni mir in varnost,⁴⁸ kadar se zdi, da gre za grožnjo miru, kršitev miru ali dejanje agresije. GS naj bi zadevo takoj obravnavala in dala ustrezna priporočila članicam glede kolektivnih ukrepov. Priporoči lahko tudi uporabo oborožene sile, vendar le v dveh primerih: kršitev miru in dejanje agresije. Nujno izredno zasedanje GS lahko skliče VS z glasovi katerihkoli sedmih članic VS⁴⁹ ali pa večina članic OZN. (točka A.A.1. resolucije)

Kot je navedel DUPI (1999: 61), resolucija *Uniting for Peace* ne daje nobene pravne podlage za odobritev humanitarne intervencije. Resolucija zgolj predvideva pristojnost GS, da priporoči vojaške ukrepe v primeru kršitve miru ali dejanja

mednarodni skupnosti, in sicer kako se odzivati na množične kršitve človekovih pravic in humanitarnega prava. Kanadska vlada je k predsedovanju komisiji povabila Garetha Evansa, predsednika Mednarodne krizne skupine, in Mohameda Sahnouna, posebnega svetovalca generalnega sekretarja OZN. Ostalih 10 članov komisije je bilo imenovanih iz vrst priznanih mednarodnih strokovnjakov. Komisija se je v enoletnem mandatu sestala petkrat. Pri delu ji je pomagal poseben svetovalni odbor. Poročilo komisije in njena priporočila so bili predstavljeni tudi GS OZN.

⁴⁷ Res. GS 377A (V), 3. november 1950, (52:5:2).

⁴⁸ V bistvu gre za veto.

⁴⁹ To danes smiselno pomeni devet članic glede na to, da se je VS OZN leta 1965 razširil iz 11 na 15 članic.

agresije. V primeru grožnje miru GS lahko priporoči le nevojaške ukrepe. GS ni nikoli priporočila kolektivnih vojaških ukrepov na podlagi te resolucije. Kot je navedla ICISS (2001: 48), bi intervencija, ki bi jo podprla dvotretjinska večina v GS, prav gotovo imela močno moralno in politično podporo.

3.2. Politični in pravni vidiki humanitarne intervencije

Temeljna dilema humanitarne intervencije po koncu hladne vojne je še vedno, ali je humanitarna intervencija dopustna brez odobritve VS OZN ali ne. S političnega in moralnega vidika bi bil odgovor pritrdilen, obstoječe mednarodno pravo pa ne dopušča nobene možnosti, da bi bila akcija dopustna tudi brez odobritve VS. Vendar pa, kot je navedel DUPI (1999: 98), “/v/časih pomembni politični interesi držav ali splošno sprejeto moralno prepričanje lahko imajo večjo težo kot pravna določila in lahko vodijo v dejanja, ki niso v skladu z obstoječimi splošnimi mednarodnimi normami – npr. humanitarna intervencija brez odobritve VS.”

3.2.1. Argumenti legitimnosti humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN

Po mnenju avtorjev DUPI (1999: 99-101) obstajajo močni moralni in pravno-politični argumenti za legitimnost humanitarne intervencije tudi brez odobritve VS OZN v naslednjih primerih:

- ‘Pravična vojna’ oz. moralna ‘nujnost’: vojna za zaščito človekovih pravic je v določenih primerih moralno dopustna.
- Intervencija je v ekstremnih primerih nujna za zaščito praktične in moralne legitimnosti mednarodnega prava: v primeru ekstremnega človeškega trpljenja je humanitarna intervencija nujna celo brez odobritve VS OZN.
- ‘Zasilni izhod’ ali s silo popraviti še večjo silo: humanitarna intervencija v izjemnih primerih predstavlja dopustno kršitev prepovedi uporabe sile, da bi preprečili še hujše kršitve mednarodnega prava.

- Humanitarna intervencija v bistvu ne krši državne suverenosti: ker (če) je humanitarna intervencija omejena na humanitarne razloge, tako v bistvu naj ne bi zmanjševala suverenosti države.
- Humanitarna intervencija kot opomin ostalim 'nestabilnim' državam: če ne pride do humanitarne intervencije v primeru genocida ali drugih hudih kršitev človekovih pravic, predstavlja to slab zgled drugim 'nestabilnim' državam.
- Mednarodno pravo je treba uveljaviti tudi v primeru blokade VS OZN: v določenih primerih odobritev VS ni možna, ukrepanje pa je nujno.
- Humanitarna intervencija brez odobritve VS OZN je možna, če želi uveljaviti višje (regionalne) standarde: če bi si skupina držav zadala višje standarde človekovih pravic, bi lahko te uveljavljala znotraj regije tudi brez odobritve VS OZN.

Čeprav še vedno nikakor ni mogoče trditi, da nastaja novo načelo mednarodnega običajnega prava, vse pogostejša praksa držav in regionalnih organizacij ter precedensi kažejo na to, da je nujno postaviti argumente in kriterije za humanitarno intervencijo brez odobritve VS OZN. ICISS (2001: 16) je navedla, da siceršnji 'odklonilni' odnos UL OZN do vojaške intervencije brez odobritve VS OZN nima več absolutne veljave v primeru akcije za zaščito prebivalstva pred hudimi kršitvami človekovih pravic. ICISS (*ibid.*), ki je namesto humanitarne intervencije uporabila izraz 'odgovornost ščititi' (*the responsibility to protect*), je zapisala, da se vse bolj uveljavlja ideja, da države v mednarodni skupnosti nosijo odgovornost zaščite tako lastnih državljanov kot tudi državljanov drugih držav, ne glede na to, v kakšni obliki poteka uresničevanje te odgovornosti. DUPI (1999: 103) pa je opozoril, da bi bila vsaka splošna doktrina humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN problematična. Humanitarna intervencija naj bi še naprej ostala 'trda izbira', ki jo je mogoče uporabiti le preudarno v točno določenih okoliščinah. Vendar pa to še ne ovira razprave o temeljnih kriterijih za humanitarno intervencijo brez odobritve VS OZN na moralno-politični oz. legitimnostni podlagi.

3.2.2. Nevarnosti humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN

Humanitarna intervencija brez odobritve VS OZN v mednarodni skupnosti zbuja veliko nasprotovanja. V ospredje se postavlja predvsem možnost zlorab, pa tudi rušenje mednarodnega pravnega reda, nestabilnost v mednarodnih odnosih in ne nazadnje odsotnost kriterijev, kaj je in kaj ni humanitarna intervencija in katere pogoje je pri tem potrebno izpolnjevati.

DUPI (1999: 101-103) je med bistvene nevarnosti humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN zapisal:

- ogrožanje mednarodnega pravnega reda;
- ustvarjanje 'razpoke' v prepovedi uporabe sile;
- nevarnost razdora med stalnimi članicami VS OZN;
- zmanjševanje vpliva VS OZN;
- slab vpliv na politični red v 'nestabilnih' državah;
- nevarno postavljanje drugačnih (višjih) regionalnih standardov in njihovo uveljavljanje z vojaško silo;
- neenakost in zloraba – intervencija močnejših držav v šibkejših državah.

Ena najtežjih nalog, ki je pred mednarodno skupnostjo, je določitev kriterijev za humanitarno intervencijo brez odobritve VS OZN, ki bodo nesporni oz. splošno sprejeti in bodo določili, kateri pogoji morajo biti izpolnjeni za humanitarno intervencijo brez odobritve VS OZN.

3.3. Možne rešitve problema humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN

Mednarodno pravo ne dovoljuje humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN, vendar pa so v mednarodni skupnosti po letu 1990 vseeno obstajali taki primeri in tudi v prihodnosti lahko pričakujemo utemeljevanje pravice do humanitarne intervencije na moralni in politični podlagi.

Pojavlja se vprašanje, ali reševati hude kršitve človekovih pravic tudi brez odobritve VS in tako rušiti mednarodni pravni red ali ne. Chesterman (2001: 232) je utemeljeval, da naj bi možna rešitev pravno potrjevala načelo neuporabe sile brez odobritve VS OZN, vendar pa dopuščala izjeme ob le "nominalnem kaznovanju", toda le na izključno moralni in politični (legitimnostni), in ne pravni, podlagi. Temu služijo tudi kriteriji, ki so navedeni v naslednjem podpoglavju.

3.3.1. Kriteriji humanitarne intervencije

V izogib ohlapnemu tolmačenju ali celo zlorabam, je bistveno določiti, kateri so temeljni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni, da je humanitarna intervencija brez odobritve VS OZN legitimna (a to še ne pomeni, da tudi legalna, op. V.O.).

Chesterman (2001: 228-229) je iz pisanj relevantnih strokovnjakov izbral pet možnih kriterijev humanitarne intervencije:

1. Humanitarna intervencija je dopustna, če država resno krši človekove pravice in se v besedilih in izjavah mednarodne skupnosti pojavljajo izrazi kot npr. "šokirati zavest človeštva". DUPI (1999: 106) pa je govoril o hudih kršitvah človekovih pravic.
2. Humanitarna intervencija pride v poštev tudi, če ne obstaja realna mirna alternativa, kar pomeni, da so bila pogajanja (in ekonomske sankcije) neuspešna. Podobno je navedel DUPI (1999: 109-110): humanitarna intervencija naj nastopi, ko so izčrpana diplomatska sredstva in nevojaški prisilni ukrepi; obseg, trajanje in namen intervencije pa bi naj bil omejen na še dopusten minimum.
3. Če VS OZN ni zmožen sprejeti odločitve (niti eksplicitno ne prepove intervencije), je intervencija lahko dopustna, a bi naj vključevala čim več držav. DUPI (1999: 108) je podobno menil, da je večja verjetnost, da bo intervencija pozitivno sprejeta v mednarodni skupnosti, če bo pri akciji sodelovalo več držav. Odobritev VS OZN je sicer vedno zaželeno, humanitarna intervencija brez odobritve VS OZN pa pride v poštev le, če je VS blokiran zaradi veta ali grožnje z vetom ene ali večih stalnih članic.
4. Če pride do intervencije brez odobritve VS OZN, mora biti omejena na to, da prepreči nadaljnje kršitve človekovih pravic, poleg tega mora obstajati razumna možnost uspeha, intervencija pa tudi ne sme dolgoročno škodovati politični neodvisnosti in ozemeljski celovitosti druge države.
5. V primeru humanitarne intervencije bi naj sodelujoče države ne imele lastnih interesov (kolikor je to sploh mogoče, op. V.O.): humanitarni vzgibi morajo biti prevladujoči. DUPI (1999: 110-111) je zapisal, da je realno gledano težko doseči

popolno nepristranost držav, saj tudi primeri kažejo, da največkrat posredujejo sosednje države ali regionalne organizacije.

3.3.2. Štiri možne strategije humanitarne intervencije

Avtorji DUPI (1999: 111-120) so predstavili štiri možne pravno-politične strategije humanitarne intervencije glede na njihovo politično izvedljivost, pravno-politične posledice in dinamiko. Te strategije so:

- strategija *status quo* – ekskluzivna odobritev humanitarne intervencije s strani VS OZN;
- strategija *ad hoc* – humanitarna intervencija kot ‘zasilni izhod’ iz norm mednarodnega prava;
- strategija izjeme – nastanek dopolnilne pravice do humanitarne intervencije po mednarodnem pravu;
- strategija splošne pravice – nastanek splošne pravice do humanitarne intervencije po mednarodnem pravu.

Strategije izhajajo iz razprav med pravnimi strokovnjaki in iz dosedanje prakse držav oz. utemeljevanja posameznih intervencij. Strategija *status quo* je najbolj pogosto zastopana, saj poudarja, da ima le VS OZN pravico odobriti uporabo sile v primerih hudih kršitev človekovih pravic oz. humanitarnih katastrof, torej v primerih, ki jih je VS OZN opredelil kot grožnjo miru. Ta strategija tako izključuje kakršnokoli pravico do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN.

Strategija *ad hoc* dopušča možnost humanitarne intervencije tudi brez odobritve VS OZN, a zgolj v izjemnih primerih, ko je VS OZN nezmožen reagirati zaradi grožnje ali uporabe veta ene ali večih stalnih članic. VS je še vedno edini ‘skrbnik’ mednarodnega miru in varnosti, humanitarna intervencija brez njegove odobritve pa je utemeljena na politični in moralni podlagi kot ‘zasilni izhod’ iz določil mednarodnega prava; in torej ne na pravni podlagi.

Strategija izjeme pa je že bolj ‘drzna’ v razmišljanju. Skuša najti dokaze, da se je mednarodno pravo spremenilo. Trdi, da iz UL OZN in prakse države izhaja dopolnilna pravica do humanitarne intervencije izven okvira VS OZN, če je le-ta

blokiran. Vendar pa mora ob tej pravici obstajati jasen skupek pravil oz. kriterijev, v katerih izjemnih primerih bi lahko ta dopolnilna pravica nastopila.

Strategija splošne pravice pa trdi, da v mednarodnem pravu že obstaja splošna pravica do humanitarne intervencije tudi brez odobritve VS OZN. Ta pravica bi se lahko oblikovala na več načinov: s spremembami UL OZN, z nastankom pravice do humanitarne intervencije (ki bi obstajala ob pravici do samoobrambe) v določenih primerih množičnih kršitev človekovih pravic, ali pa bi se oblikovala izven okvira UL OZN. Ta strategija pomeni, da bi lahko države po lastni presoji posredovale iz humanitarnih razlogov brez odobritve VS OZN.

V razpravah pravnih in političnih strokovnjakov so prisotne vse štiri strategije, ki so v določeni meri razvidne tudi iz prakse držav. Strategije se med seboj po eni strani prepletajo, po drugi strani pa se izključujejo. Glede na prakso držav in mnenja relevantnih strokovnjakov lahko zaključimo, da v zadnjem času dobiva vse več podpore strategija *ad hoc*, ki dopušča pravico do humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN, če je le-ta nezmožen odločati oz. glasovati. Strategija je še sprejemljiva tudi zato, ker ne trdi, da se je v mednarodnem pravu izoblikovala posebna pravica do humanitarne intervencije, pač pa gre zgolj za 'zasilni izhod' (in sicer na moralno-politični in ne na pravni podlagi). Iz celotnega pročila DUPI lahko sklepamo, da se je njihovim avtorjem zdela najboljša izbira strategija *ad hoc*. Zelo podobno je strategijo *ad hoc* podprl tudi Chesterman (2001: 231-232).

Kljub raznim argumentom, kriterijem in strategijam se države in pravni strokovnjaki izogibajo postavitvi precedensa humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN. Mednarodna skupnost se strinja, da je v izjemnih primerih ob hudih kršitvah človekovih pravic dopustno uporabiti tudi vojaško silo, toda le pod budnim očesom VS OZN.

4. ZAKLJUČEK

Grožnja s silo ali uporaba sile je bila dolgo časa del mednarodnih odnosov. Vse do 20. stoletja namreč uporaba sile ni bila prepovedana. Do takrat pa so se države večkrat sklicevale na pravico do uporabe sile iz humanitarnih razlogov in se tako vmešavale v notranje zadeve drugih držav. Primeri intervencij 19. in zgodnjega 20.

stoletja so imeli elemente humanitarne intervencije, vendar pa je bila praksa zelo sporna, saj so bili vse prevečkrat v ozadju drugi (politični) interesi. Le težko bi bilo reči, da je v obdobju pred nastankom OZN obstajala pravica do humanitarne intervencije po mednarodnem običajnem pravu.

S sprejemom UL OZN je pričela veljati splošna prepoved uporabe sile oz. vojne v mednarodnih odnosih. Člen 2/4 UL je prepovedal vsako grožnjo s silo ali uporabo sile, ki bi bila usmerjena proti ozemeljski celovitosti ali politični neodvisnosti druge države (ali v nasprotju s cilji OZN). UL dopušča le dve izjemi: v primeru samoobrambe, ali pa ko VS odobri uporabo sile po VII. poglavju UL. Mednarodno pogodbeno pravo torej prepoveduje tudi humanitarno intervencijo (brez odobritve VS OZN).

UL OZN je poleg prepovedi sile v mednarodno pravo uvedla tudi zaščito človekovih pravic. Večina sodobnih avtorjev in prevladujoče mnenje v mednarodni skupnosti potrjujeta, da hude kršitve človekovih pravic niso več del notranjih zadev držav, tako da OZN ne zavezuje člen 2/7 UL, ki prepoveduje vmešavanje v notranje pristojnosti držav.

V času hladne vojne je prišlo do nekaj primerov, ko je država intervenirala v drugi državi z uporabo sile. Večine teh intervencij ne moremo opredeliti za humanitarne, saj je bil običajno prevladujoč politični interes. So pa obstajali tudi primeri, ko bi se države lahko sklicevale na humanitarne razloge, pa tega niso storile. Praksa držav v tem obdobju v najboljšem primeru razkrije tri ali štiri primere 'humanitarnih intervencij', vendar pa sta pri vseh sporna *opinio juris* in sprejemanje ostalih držav. V času hladne vojne so bili odzivi držav močno odvisni od odnosov med velikimi silami, kar je tudi vplivalo na odločanje o podpori 'humanitarni intervenciji'. Morda je praksa držav kazala na tiho priznanje mednarodnega načela, vendar pa obstaja malo dokazov o *opinio jurisu*, ki bi podpiral humanitarno intervencijo kot del mednarodnega običajnega prava.

Po koncu hladne vojne je izginil ideološki spopad med kapitalističnim in komunističnim blokom, so pa se namesto tega pojavili notranji, državljanski konflikti. Mednarodna skupnost je vse bolj priznavala soodvisnost mednarodnega miru in varnosti z zaščito človekovih pravic.

Že od leta 1945 VS OZN lahko določi (po UL), da hude kršitve človekovih pravic predstavljajo grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, in nato odobri intervencijo po

VII. poglavju UL. Je torej tisti, ki lahko opredeli kršitve človekovih pravic v neki državi - genocid, etnično čiščenje in druge kršitve – ali kršitve humanitarnega prava kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti in dovoli uporabo sile oz. vseh potrebnih sredstev ali ukrepov. Praksa VS v zadnjem desetletju kaže na vse večjo pripravljenost tega organa, da reagira na hude kršitve človekovih pravic (ko človeško trpljenje doseže meje humanitarne krize) in da delujoč po VII. poglavju UL odobri uporabo oborožene sile; to torej potrjuje hipotezo tega diplomskega dela.

Če VS OZN odobri humanitarno intervencijo, potem le-ta ni več v nasprotju s členom 2/4 UL oz. mednarodnim pravom. Odobritev VS daje akcijam veliko težo in zmanjšuje možnost, da bi katera država zaradi svojih nacionalnih interesov zlorabila pravico do humanitarne intervencije. Vendar pa se pojavi dilema, kaj storiti, ko katera od stalnih članic VS uporabi veto ali grozi z vetom in VS ne more reagirati na humanitarno tragedijo v neki državi.

Mednarodno pogodbeno pravo ne dovoljuje humanitarne intervencije brez odobritve VS OZN, vendar pa je po letu 1990 vseeno prišlo do takih primerov. V primeru blokade VS OZN bi intervencija večih držav brez odobritve VS lahko bila dopustna, kadar gre za hude kršitve človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava. Nekateri avtorji so zato razmišljali tudi o možnih kriterijih, ki bi jih bilo potrebno izpolniti, da bi bila humanitarna intervencija brez odobritve VS OZN dopustna na politično-moralni podlagi. Vendar pa mednarodna skupnost zaenkrat okleva s sprejetjem takih kriterijev, saj se boji možnih zlorab. Države pa kljub temu vse manj nasprotujejo humanitarni intervenciji v ekstremnih primerih človeškega trpljenja, ko tako akcijo podpirajo moralni in politični razlogi, a VS OZN ni sposoben reagirati.

Humanitarna intervencija brez odobritve VS OZN se morda še ni razvila v mednarodno običajno pravico, a to še ne pomeni, da ta pravica ni v nastajanju. Idealno pa bi bilo, da morebitno nastale pravice v bodoče v mednarodnih odnosih ne bi bilo treba več uporabiti.

5. VIRI

SEKUNDARNI VIRI

1. Abiew, Francis Kofi (1999) *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*. Haag, London, Boston: Kluwer Law International.
2. About ECOWAS, ECOWAS Official Site,
<http://www.sec.ecowas.int/sitecedeo/english/about.htm> (2.11.2002)
3. Andrassy, Juraj, Božidar Bakotić, Budislav Vukas (1995) *Međunarodno pravo: 1. Dio*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Benko, Vladimir (1987) *Mednarodni odnosi, 2. izdaja*. Maribor: Založba obzorja.
5. Benko, Vladimir (1997) *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
6. Beyerlin, Ulrich (1995) Humanitarian intervention. V Bernhardt, R. (ur.) *Encyclopedia of Public International Law, Volume 2*, 926-933. Amsterdam, Lausanne, New York, Oxford, Shannon, Singapur, Tokio: Elsevier.
7. Brownlie, Ian (1990/1995) *Principles of Public International Law, Fourth edition*. New York: Oxford University Press.
8. Bull, Hedley (1995) *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics, Second edition*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillian Press.
9. Chatterjee, S.K. (1981) Some legal problems of support role in international law: Tanzania and Uganda. *The International and Comparative Law Quarterly* 30(4)755-768.

10. Chesterman, Simon (2001) *Just War or Just Peace?: Humanitarian intervention and international law*. New York: Oxford University Press.
11. Degan, V.D. (1997) *Sources of International Law*. Haag, Boston, London: Martins Nijhoff Publishers.
12. DUPI:Danish Institute of International Affairs (1999) *Humanitarian Intervention: Legal and Political Aspects*. Copenhagen: DUPI.
13. Franck, Thomas M., Nigel S. Rodley (1973) After Bangladesh: The Law of Humanitarian Intervention by Military Force. *American Journal of International Law* 67(2)275-305.
14. Garrett, Stephen A. (1999) *Doing Good and Doing Well: An Examination of Humanitarian Intervention*. Westport, Connecticut, London: Praeger.
15. Gerard, Tanja J. (1995) Humanitarian Intervention and Humanitarian Assistance: An Echo from the Past and a Prospect for the Future. V *Law in humanitarian crises. Volume II. Access to victims: Right to intervene or right to receive humanitarian assistance?*, 67-96. Luksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.
16. Guicherd, Catherine (1999) International Law and the War in Kosovo. *Survival* 41(2)19-33.
17. Henkin, Louis (1995) *International Law: Politics and Values*. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.
18. ICISS: International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001) *The Responsibility to Protect*. Ottawa: International Development Research Centre.

19. IICK: The Independent International Commission on Kosovo (2000) *The Kosovo report: Conflict, International Response, Lessons Learned*. New York itd.: Oxford University press.
20. Jogan, Savin (1997) *Mednarodno vojno (humanitarno) pravo*. Kranj: Gorenjski tisk.
21. Lauterpacht, H. (1955/1957) *International Law: A Treatise. Vol. I - Peace, Eight edition, Second Impression*. London, New York, Toronto: Longmans, Green and Co.
22. Malanczuk, Peter, ur. (1997/1999) *Akehurst's Modern Introduction to International Law, Seventh revised edition*. London, New York: Routledge.
23. Münch, Ingo von, Andreas Buske, ur. (1985) *International Law: The Essential Treaties and Other Relevant Documents*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
24. Nye, Joseph S. Jr. (1997) *Understanding international conflicts; An introduction to theory and history, Second edition*. Harvard University: Longman.
25. Pogany, Istvan (1986) Humanitarian intervention in international law: the French intervention in Syria Re-examined. *The International and Comparative Law Quaterly* 35(1)182-190.
26. Potemkin, V.P., ur. (1947a) *Zgodovina diplomacije, 1.zvezek*. Ljubljana: DZS.
27. Potemkin, V.P., ur. (1947b) *Zgodovina diplomacije, 2.zvezek*. Ljubljana: DZS.
28. Purkart, Marko (1995) United Nations Doctrine vs. Sovereignty of Nation States. *Journal of International Relations* 2(1-4)96-111.
29. Schröder, Meinhard (1997) Principle of Non-Intervention. V Bernhardt, R. (ur.) *Encyclopedia of Public International Law, Volume 3*, 619-622. Amsterdam, Lausanne, New York, Oxford, Shannon, Singapur, Tokio: Elsevier.

30. Scupin, Hans-Ulrich (1995) History of the Law of Nations: 1815 to World War I. V Bernhardt, R. (ur.) *Encyclopedia of Public International Law, Volume 2*, 767-793. Amsterdam, Lausanne, New York, Oxford, Shannon, Singapur, Tokio: Elsevier.
31. Simma, Bruno, ur. (1995) *The Charter of the United Nations: A Commentary*. New York: Oxford University Press.
32. Šterbenc, Primož (2000) *Odnos pomembnih držav do krize v bivši Jugoslaviji – s poudarkom na Bosni in Hercegovini: magistrsko delo*. Ljubljana.
33. Teson, Fernando R. (1996) Collective Humanitarian Intervention. *Michigan Journal of International Law* 17(2)233-371.
34. Türk, Danilo (1984) *Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in v mednarodnem pravu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
35. Verosta, Stephan (1995) History of the Law of Nations: 1648 to 1815. V Bernhardt, R. (ur.) *Encyclopedia of Public International Law, Volume 2*, 749-767. Amsterdam, Lausanne, Neww York, Oxford, Shannon, Singapur, Tokio: Elsevier.
36. Wheeler, Nicholas J. (1997) Humanitarian Intervention and World Politics. V Baylis, John, Steve Smith (ur.) *The Globalization of World Politics: An introduction to international relations*, 391-408. New York: Oxford University Press.
37. Yearbook of the United Nations 1971. New York: Department of Public Information, United Nations.
38. Yearbook of the United Nations 1979. New York: Department of Public Information, United Nations.
39. Yearbook of the United Nations 1992. New York: Department of Public Information, United Nations.

40. Yearbook of the United Nations 1993. New York: Department of Public Information, United Nations.

41. Yearbook of the United Nations 1999. New York: Department of Public Information, United Nations.

PRIMARNI VIRI

42. American Convention on Human Rights, 1144 U.N.T.S. 123, v veljavo stopi 18.7.1978; <http://www1.umn.edu/humanrts/oasinstr/zoas3con.htm> (26.8.2001)

43. Charter of the United Nations, 26.6.1945, <http://www.un.org/aboutun/charter.html> (6.8.2001).

44. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, res. GS 34/180, 18.12.1979, v veljavo stopi 3.9.1981, <http://www1.umn.edu/humanrts/instreetree/e1cedaw.htm> (24.6.2002)

45. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, res. GS 260 A (III), 9.12.1948, v veljavo stopi 12.1.1951, <http://www1.umn.edu/humanrts/instreetree/x1cpcpg.htm>(24.6.2002)

46. Convention Relating to the Status of Refugees, res. GS 429 (V), 14.10.1950, v veljavo stopi 22.4.1954, <http://www1.umn.edu/humanrts/instreetree/v1crs.htm> (24.6.2002)

47. Convention on the Rights of the Child, res. GS 44/25, 20.11.1989, v veljavo stopi 2.9.1990, <http://www1.umn.edu/humanrts/instreetree/k2crc.htm> (24.6.2002)

48. Covenant of the League of Nations (20.1.1920). V Münch, Ingo von, Andreas Buske, ur. (1985) *International Law: The Essential Treaties and Other Relevant Documents*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.

49. Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States, res. GS 36/103 (XXXVI), 9.12.1981,
<http://www.un.org/documents/ga/res/36/a36r103.htm> (3.7.2001).

50. Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty, res. GS 2131 (XX), 21.12.1965, <http://www.un.org/documents/ga/res/> (19.10.2001).

51. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations, res. GS 2625 (XXV), 24.10.1970,
<http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/docs/ares2625.pdf> (3.2.2001).

52. Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, res. GS 47/135, 18.12.1992,
<http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/d5drm.htm> (24.6.2002)

53. Definition of Aggression, res. GS 3314 (XXIX), 14.12.1974,
<http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/docs/ares3314.pdf> (5.8.2001).

54. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, res. GS 2106 A (XX), 21.12.1965, v veljavo stopi 4.1.1969,
<http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/d1cerd.htm> (24.6.2002)

55. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, res. GS 2200 A (XXI), 16.12.1966, v veljavo stopi 3.1.1976,
<http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/docs/> (3.2.2001)

56. International Covenant on Civil and Political Rights, res. GS 2200 A (XXI), 16.12.1966, v veljavo stopi 23.3.1976, [http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/docs/\(3.2.2001\)](http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/docs/(3.2.2001))
57. Legality of Use of Force (Provisional Measures), tožba ZRJ pred ICJ proti 10 članicam NATO, zagovor Belgije, 10.5.1999, CR 99/15.
58. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, ICJ case Nicaragua vs. United States (1984-1991), <http://www.icj-cij.org/icjwww/idecisions/icalesbycountry.htm> (26.10.2001).
59. – 80. Resolucije VS, <http://www.un.org/documents/scres.htm>:
primer Južne Rodezije: res. VS 217, 221;
primer Južnoafriške republike: res. VS 418;
primer Iraka: res. VS 666, 678, 688;
primer Somalije: res. VS 733, 794, 814;
primer Liberije: res. VS 788;
primer BiH: res. VS 713, 757, 770, 781, 816;
primer Ruande: res. VS 918, 929;
primer Kosova: res. VS 1160, 1199, 1203, 1244;
primer Vzhodnega Timorja: res. VS 1264.
81. Statut Meddržavnega sodišča. V (1992) *Ustanovna listina Združenih narodov; in Statut Meddržavnega sodišča*. Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.
82. Uniting for Peace, res. GS 377 A (V), 3.11.1950. V Yearbook of the United Nations 1950. New York: Department of Public Information, United Nations.
83. Universal Declaration of Human Rights, res. GS 217 A III, 10.12.1948, <http://www.un.org/Overview/rights.html> (18.10.2001).

84. Vienna World Conference on Human Rights- The Vienna Declaration and Programme of Action, GS A/CONF. 157/23 (1993),
<http://www.unhcr.ch/html/menu5/wchr.htm> (20.10.2001).